

Peter Benedict: Türkiye etnografi tarihinden bir portre

Ali Sipahi^{1*}

¹ Dr. Öğr. Üyesi Özgeğin Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü, İstanbul - Türkiye

* Sorumlu Yazar / Corresponding Author:

Ali Sipahi

Özgeğin Üniversitesi

Sosyal Bilimler Fakültesi

İnsan ve Toplum Bilimleri Bölümü

Çekmeköy Kampüsü, Nişantepe Mah. Orman Sok.

34794 Çekmeköy/İstanbul, Türkiye

E-posta/E-mail: ali.sipahi@ozyegin.edu.tr

Alındı/Received: 1 Mart / March 2022 | Düzeltildi/Revised: 27 Eylül / September 2022 | Kabul/Accepted: 6 Ekim / October 2022 | Yayımlandı/Published: 31 Aralık / December 2022

Öz

Peter Benedict (1938–2006), 1974'te yayımlanan Ula kasabası araştırması ile Anadolu taşrasına dair yapılmış en incelikli çalışmalardan birine imza atmış olmasına rağmen Türkiye antropoloji tarihinde çok az bilinen bir figürdür. Bu makale, 1960'lar sonu ve 70'ler başından mektuplaşmalar içeren arşiv kaynaklarını ve yazar tarafından yapılmış sözlü tarih görüşmelerini temel alarak Benedict'in biyografik bir portresini ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, yayımlanmış eserleri analiz edilerek Benedict'in literatüre yaptığı özgün katkılar tespit edilmiş ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan toplumsal dönüşümü kasabalıların gözüyle aktarmasının orijinalliği vurgulanmıştır. Hayat hikâyesi formatında tasarlanan bu makale, özel hayata dair ayrıntıların yardımıyla Benedict'i başarıları ve bocalamalarıyla bir insan olarak tanıtmayı amaçlamaktadır.

Anahtar sözcükler: Tarihsel antropoloji, antropoloji tarihi, siyasal hayat, Soğuk Savaş, Chicago Üniversitesi

Giriş

Peter Benedict, Türkiye sosyal bilimler tarihi için hayli gizemli bir figür. Hepsini 1970'lerin ilk yarısında olmak üzere, Türkiye taşrası üzerine yazılmış en derinlikli araştırma kitaplardan birini yayımladı, Türkiyeli akademisyenlerle iki önemli kitap derledi ve birkaç da makale yazdı. Sonra ortadan kayboldu. 2000'lerin başında Göbeklitepe kazıları ünlenince oranın kâşifi olarak yeniden Peter Benedict'in ismini gördük: 1960'ların başında yaptığı yüzey araştırması ile Göbeklitepe'yi arkeolojik bir mevki olarak ilk defa o tespit etmişti. 2003'te ise, bu sefer bambaşka bir bağlamda, ABD tarafından işgal edilmiş olan Irak'taki yeni yerel yönetimlerin oluşturulması misyonunun yöneticisi olarak karşımıza çıktı. Güncel etnografi yapan bir antropolog ile Neolitik Dönem kazılarında yer almış bir arkeolog yeterince farklı uzmanlıklara sahip değilmiş gibi bir de ulus-aşırı hükümet görevindeki bir idareci eklendi. İnsan isim benzerliğinden şüphelenmeden edemiyor! Peki kimdir bu gizemli kişi Peter Benedict? Bu makale Benedict'in Türkiye üzerine çalıştığı döneme yoğunlaşarak bir portresini çizmeyi ve antropolog olarak kasaba çalışmalarına yaptığı katkıyı tartışmayı

Peter Benedict: A portrait from the history of ethnography in Turkey

Abstract

Peter Benedict (1938–2006) is an underrecognized figure in the history of anthropology in Turkey even though his Ula research, published in 1974, has been one of the most meticulous studies on the Anatolian countryside. This article unveils a biographical portrait of Benedict by utilizing the archival resources that consist of personal correspondences from the 1960s and 70s as well as oral history interviews conducted by the author. In addition, by analyzing his publications, it demonstrates Benedict's authentic contributions to the literature and emphasizes the originality of his approach to the post-World War II transformations through the point of view of the townsmen. Designed in life history format, thanks to the help of details about his personal life, this article aims to present Benedict as a human being with his successes and anxieties.

Key words: Historical anthropology, history of anthropology, political life, Cold War, Chicago University

amaçlıyor. Basılı eserlerin yanında, arşiv kaynağı olarak Benedict'in 1960 ve 70'lerdeki mektuplaşmaları ile sözlü tarih kaynağı olarak eşi Cordelia Dahlberg Benedict ile yaptığım kapsamlı görüşmeler temel kaynaklar olarak kullanılıyor. Makalede kendisi ve eşini ayrıştırabilmek ve okuma kolaylığı sağlamak amacıyla sadece ilk isimlerini kullanacağım; bunun hayat hikâyesi anlatı türüne de uygun olduğuna inanıyorum.

Peter, 15 Temmuz 1938'de Chicago'da bir göçmen ailesinin ikinci çocuğu olarak doğdu. Çocukluğunu Letonyalı annesi Emma, İtalyan babası Dominic ve ablası Petronna ile şehrin kuzeyindeki bir İtalyan mahallesinde babasının dükkanının arkasındaki mütevazı evlerinde geçirdi. Chicago boşuna kent sosyolojisinin doğduğu şehir değildi; yüzyıl başında ufak bir kasabadan dünya metropolüne dönüşmüş, ülke içinden ve dışından göçmenlerle kurulmuş, toplumsal eşitsizlik ve gerilimlerin had safhada deneyimlendiği, mafyasıyla ünlü bir kentti. Peter gençliğinde, parlak bir gelecek vadetmeyen Chicago'nun göçmen gettolarından kendini kurtarmayı kafasına koymuştu. 1950'lerde Kennedy Otoyolu'nun inşaatı yüzünden yıkılan mahallelerinden Windsor Bulvarı'na taşınmaları

Atf için / Cite as:

Sipahi, A. (2022). Peter Benedict: Türkiye etnografi tarihinden bir portre. *Antropoloji*, (44), 4-19. <https://doi.org/10.33613/antropolojidergisi.1081152>

sayesinde, otuz sene önceki mezunlarından biri sonradan kayınbabası olacak Chicago Üniversitesi profesörü Albert A. Dahlberg olan Senn Lisesi'ne gitme şansına erişmişti. 1956'da liseyi bitirir bitirmez ise donanmaya yazılmış, hatta iyi saksafon ve klarnet çalması sayesinde donanma müzik grubuna girebilecekken dünyayı gezme arzusuyla bu fırsatı tepmişti. Ne var ki görevi Atlantik'teki gemilere yakıt tedarik etmekle görevli bir ikmal gemisine çıktı ve bütün askerliğini neredeyse hiç kıyıya çıkmadan geçirmek zorunda kaldı. Sonunda 1958'de donanmadan ayrıldı ve Chicago'ya döndü. Hayatını kazanmak için yarı-zamanlı işlerde çalışmaya, bir yandan da Wright Junior College, Roosevelt ve Loyola gibi üniversitelerde müzik başta olmak üzere çeşitli derslere katılmaya başladı.¹

1961 yılında Chicago Üniversitesi'nde ünlü antropolog Sol Tax ile tanışması ise hayatındaki dönüm noktası oldu. Sol Tax, 1950'lerde literatüre kazandırdığı "eylem antropolojisi" (*action anthropology*) kavramıyla, kolonyal dünyada yaşayan yerli halkların taleplerinin kendileri tarafından formüle ve ifade edebilmesi için akademisyenin kolaylaştırıcı rolünü üstlenmesini öneriyordu. Bu bakışın pratiğe dönüştüğü en önemli olay 13-20 Haziran 1961'de düzenlediği Chicago Amerikan Yerlileri Konferansı idi. Konferans daha önce benzeri olmayan bir şey yaparak ülkenin her yerinden 500'ün üzerinde yerliye bir hafta boyunca ev sahipliği yaptı. Oturumlarında yerli halklara konuşma önceliği tanınmış ve konferans sonunda yerli talepleri deklarasyonu kamuya sunulmuştu (Ablon, 1962; Rubinstein, 1991). Peter şehirdeki işte bu sıra dışı olayı merak edip kampüse gittiğinde tesadüfen Sol Tax ile muhabbet etme fırsatı buldu. Ne konuştuklarını bilmiyoruz ama muhabbet sonunda Tax, Benedict'i hemen güz döneminde antropolojide lisansüstü programa başlamaya ikna etmişti!

Peter ile aynı dönemde Chicago antropolojilisansüstü programına başlayan başka bir kişi de Cordelia Dahlberg idi. Cordelia, 15 Nisan 1937'de Chicago'da akademisyen bir aile ortamına doğmuştu. Babası Albert A. Dahlberg hem dış hekimisi hem de Chicago Antropoloji Bölümü'nde profesördü ve fizikî antropolojide "dental antropoloji" alt-alanının kurucularındandı. Evlerine gelip giden aile dostlarının birçoğunun üniversite hocası olduğu bir çevrede büyüyen Cordelia ve iki erkek kardeşinin akademik kariyere yönelmesi şaşırtıcı değildi: Albert E. Dahlberg (1939–2022) Brown Üniversitesi'nden, James E. Dahlberg (d. 1940) ise Wisconsin Üniversitesi'nden emeritus profesör olarak emekli oldular; ikisi de moleküler biyoloji ve biyokimya alanlarında uzmanlaştı.

Cordelia ise babasından fiziksel ve biyolojik olandan ziyade toplumsal olana ilgiyi miras almıştı. Çocukken bahar tatillerini Arizona'da Amerikan yerlileri ile dış araştırmaları yapan babasına asistanlık yaparak geçirmiş, Arizona Yerli Okulu'na gitmişti. Kendi beyaz Amerikalı çevresinden farklı olarak ırk ve kültür çeşitliliğinin (belki de eşitsizliğinin de) farkındaydı. Connecticut College'da sosyoloji okuduktan sonra 1961'de Chicago antropolojide (yani babasının bölümünde) yüksek lisans programına girdi. Görünen o ki bölümde tanışan Peter ile Cordelia arasındaki aşkın doğması çok zaman almadı. Bir sene sonra, 22 Aralık 1962'de evlendiler ve 35 sene evli kaldılar.

Arkeoloji ve Türkiye, 1963-1965

Bölümdeki daha ilk senelerinde Peter ve Cordelia'nın arkeolojiye yöneldiklerini görürüz. Hayatları boyunca güncel toplumsal ilişkilerle ilgilenen ve farklı kültürlerle tanışmayı önemseyen iki kişi için bu beklenmedik bir tercih olarak görülebilir. Ne var ki, Avrupa ve Türkiye'de bir tarih alanı olarak görülen arkeolojinin Amerikan akademisinde antropoloji bölümlerinde yer aldığını hatırlamalıyız. Arkeoloji, eskinin bilgisi olarak değil, kültürel farklılığı araştırmanın başka bir yöntemi olarak anlaşılıyordu. Ayrıca, antropolojinin hâlâ büyük ölçüde "ilkel" addedilen halklarla ilgilendiği bu dönemde, dünya uygarlıklarında sahaya gidenler daha çok arkeologlardı. Cordelia'nın da ifadesiyle, "arkeoloji o dönemde alan araştırması yapma imkânı vermişti." Gerçekten de daha ilk senelerinin sonunda Georgia State College kazısında, sonraki sene ise 1,5-2 ay kadar Fransa'daki Combe-Grenal kazısında çalıştılar. Görünen o ki Peter'in dünyayı gezme hayali gerçek oluyordu.

Peter'in arkeolojiye yakınlaşmasında tesadüfler de etkili oldu. Kendi ekmeğini kazanması gerekiyordu ve (bir hocanın kitabının dizinini hazırlamak gibi) kısa süreli işler peşinde koştuğu bu dönemde Chicago Üniversitesi'ne bağlı Oriental Institute'ta iş bulması onun için hayat kurtarıcı oldu. Enstitü, 1940'ların sonundan beri Prof. Robert J. Braidwood'un öncülüğündeki Irak, İran ve Türkiye sınır bölgelerindeki neolitik dönem kazı projeleri ile avcı-toplayıcılıktan tarıma geçişin hikâyesini keşfediyordu. Ayrıca, karbon tarihlleme gibi yeni kimyasal yöntemleri etkin kullanarak arkeolojinin "bilim" olma iddiasını güçlendiriyordu. İşte Enstitü'nün bodrum katındaki laboratuvarında çalışmaya başlayan Peter, düzenli bir akademik işi olması yanında insanlık tarihinin yeniden yazılışına tanıklık ediyor ve dönemin yükselen zanaatı laboratuvar analizini öğrenme şansı buluyordu. Keza 1963 baharında savunduğu yüksek lisans tezi Kuzey Irak'taki Tel Mlefa'at kazı bölgesinden çıkarılmış ve enstitüde bulunan malzemelerin analizinden

¹ Aksi belirtilmedikçe metindeki Benedict ailesi ile ilgili olan bilgiler Peter Benedict'in ilk eşi Cordelia Dahlberg Benedict ile Zoom ve e-posta üzerinden yaptığım uzun soluklu görüşmelere dayanmaktadır.

oluşuyordu.²

1958'deki Irak Darbesi Batı-karşıtı retoriği alevlendirmiş ve Enstitü'nün kazı çalışmalarını sektöre uğratmıştı. Braidwood bu dönemde Türkiye'ye yoğunlaşmaya başladı. 1930'larda Amik Ovası kazılarında çalışmıştı, dolayısıyla bölgeye ve ülkeye aşinaydı. 1962'de İstanbul Üniversitesi Prehistorya Kürsüsü başkanı Halet Çambel ile bir Türkiye ortak kazı projesi tasarladılar ve hızla başlamak için gerekli fonları bulmayı başardılar (Çambel ve Braidwood, 1980, s. 6). Braidwood'un proje için aklındaki kişilerden ikisi Peter ve Cordelia idi. Peter belli ki Enstitü laboratuvarındaki başarısı ve yüksek lisans teziyle Braidwood'un güvenini kazanmıştı.³ Cordelia'yı ise bambaşka bir şekilde, en yakın dostlarından birinin kızı olarak zaten çok iyi tanıyordu; küçük bir kasabada yaşayan Braidwood, ya da "Bob Amca," Chicago'ya geldiğinde Dahlberglerde kalırdı. 1962 Aralık'ında Cordelia ve Peter'in düğününe katıldığında Çambel'le olan İstanbul buluşmasından yeni dönmüştü ve düğünde ikisini karşısına alıp seneye onları Türkiye'ye götürmek istediğini söyledi. Cordelia ve Peter için bu bir düğün hediyesiydi!

Yeni evli çift takip eden dönemde Türkçe dersleri aldılar ve yazın Fransa'da katıldıkları kazı çalışmasından sonra 1963 sonbaharında Türkiye'ye gittiler. Proje ekibi Siirt, Diyarbakır ve Urfa'da yüzey araştırması yaptıktan sonra kışın da bastırmasıyla toplanan verilerin incelenmesi için İstanbul'a geçti. Benedict çifti Arnavutköy'de Mumhane Caddesi'nde bir ev kiralamışlardı. Her gün İstanbul Üniversitesi'ne gidiyor, toplanan malzemelerin temizlenmesi ve sınıflandırılmasında çalışıyorlardı. Ön analizler sonucunda kazının Diyarbakır Ergani'ye yakın Çayönü Tepesinde yoğunlaşmasına karar verildi (Resim 1). Yaz başında oradaki Dicle İlköğretmen Okulu'na kazı üssü olarak yerleştiler. Birkaç hafta sonra Benedictler Bruce Howe'un yürütücülüğündeki Urfa ekibine dâhil oldular ve Gölbaşı yakınlarındaki bir alanın kazılarında görev aldılar (Çambel ve Braidwood, 1980, s. 8–10). İşte Peter Göbeklitepe "kâşif"liğini bu döneme borçludur. Daha sonra yayımlanacak olan ve Göbeklitepe'den de bahsedilen yüzey araştırması raporunu Peter yazmıştı (Benedict, 1980). Tabii ki ne Peter ne de proje ekibinin geri kalanı bir arkeolojik cevher ile karşı karşıya olduklarının farkındaydı; burası rapordaki onlarca kayıttan sadece biriydi.

Yaz sonunda Amerikalı ekibin geri kalanı ülkelerine döndü ama Benedictler kalıp 1964-1965 akademik yılını İstanbul'da geçirdiler. Peter, İstanbul Üniversitesi'ndeki Prehistorya Laboratuvarı'nda kazı bulgularının

Resim 1. Peter ve Cordelia Benedict, Ergani, 1963-1964. Makaledeki fotoğraflar Cordelia Dahlberg Benedict'in izniyle kullanılmıştır.

analizinde çalışacaktı. Bu dönemde Salacak'ta Sinan Paşa Mahallesi Topraklı Sokak 17 numarada, boğaz manzaralı bir evde yaşadılar. Peter, her gün karşıya geçip üniversiteye gidiyor, laboratuvar işinin yanında Çambel'in başında olduğu Prehistorya Kürsüsü'nde okutman olarak ders veriyordu. Cordelia ise üniversiteye arada sırada uğrasa da serbest bir sene geçirdi. Haftada iki gün YMCA'de İngilizce dersi veriyor, onun dışında şehrin tadını çıkarıyordu. İstanbul günleri genç çiftin geleceğini şekillendirecek kararlar aldıkları bir dönem oldu. 1965 ortasında Chicago'ya döndüklerinde Cordelia hamileydi ve Peter arkeolojiyi bırakmaya karar vermişti.

Chicago günleri ve antropolojiye geçiş, 1965-1967

Türkiye'de geçirdikleri iki sene Peter ve Cordelia için dönüştürücü oldu. En önemlisi, toprağın altındakilerdense üstündekilerle, yani yaşayan insanlarla daha çok ilgilendiklerini fark ettiler. Örneğin, Güneydoğu'daki kazılarda çalışan işçilerin hepsi Kürttü ve arkeolog çift Kürt toplumunu kazı bulgularından daha çok merak etmiş ve çevrede geziler yapmışlardı.⁴ İkinci senelerinde ise tatillerde batı ve güneybatıyı gezmişlerdi. Bu seyahatlerde Peter, ileride doktora tezine evrilecek kent-dışı pazar ağlarını gözlemlene fırsatı bulmuştu.⁵

² Benedict, tez önerisi #1, [1965/1966]. Lloyd A. Fallers Papers, Box 3, Folder 1 [bundan sonra: LAFP 3/1].

³ Benedict, tez önerisi #1; *Curriculum Vitae*, 18 Şubat 1966. LAFP 3/1.

⁴ Cordelia'nın anlattığına göre Halet Çambel İstanbul Üniversitesi'ndeki birçoğu kadın olan lisans öğrencilerini gruplar halinde kazı bölgesinde getirirdi. Giyinişine, saçına, duruşuna önem veren bu bakımlı ve Batılı genç kadınlar için bu geziler ülke gerçekleri ile bir karşılaşma ânı olurdu. Örneğin bazıları Kürtçe konuşulmasından rahatsız olmuştu. Cordelia'ya göre sadece Duygu Kürt toplumu ile ilgilenmişti ve beraber bir Kürt ailesini ziyarete gitmişlerdi (Cordelia'da bu ziyaretin fotoğrafı da var).

⁵ Benedict, tez önerisi #1, [1965/1966]. LAFP 3/1.

Türkiye'deyken tanıştığı Michigan Üniversitesi'nden coğrafyacı John Kolars'ın ve İstanbul Üniversitesi'nden coğrafyacı Necdet Tunçbilek'in de Peter'in ekonomik coğrafya alanına kaymasında payları vardı.⁶ Böylece Peter doktorasına arkeoloji yerine sosyal antropolojide devam etmeye karar verdi ve Chicago'daki danışmanı Türkiye üzerine yeni çalışmaya başlamış olan Lloyd A. Fallers oldu.

Benedict çifti Chicago'ya döndüğünde geçici olarak Cordelia'nın ailesinin Hyde Park'taki büyük evlerinde kaldı fakat Aralık'ta Peter Alexander doğunca Chicago Theological Seminary'nin sağladığı evlere hak kazanıp taşındılar; artık bir aile olmuşlardı. Chicago'da yaşadıkları iki sene Peter'in antropolog olarak kariyerini şekillendirdiği, Cordelia'nın ise akademiden giderek daha fazla uzaklaştığı bir dönem oldu. Cordelia, kadının yerinin ev olarak görüldüğü eski dönem ile kadının özgürleşme hareketinin geliştiği 1960'ların arasında kalmış jenerasyondandı. Bir yandan Chicago antropolojideki 40 kadar öğrencinin içindeki 3-4 kadından biriydi, ama diğer yandan onun nesli için kariyeri çocuğun önüne koymak fazlasıyla istisnai idi. Sonuç olarak 1967'de yüksek lisans diplomasını aldıktan sonra doktora devam etmedi ve 1980'lerin sonuna kadar üç çocuk annesi olarak ailesi ile ilgilendi. Peter'in araştırmaları ve işleri dolayısıyla sürekli ülke değiştirdikleri de düşünülünce bu müthiş bir özveri gerektirecekti.

Peter için ise bu iki sene doktora yeterlilik çalışmalarına ve tez önerisinin geliştirilmesine hasredilmişti. Öncelikle ilgilenmesi gereken bir pürüz vardı: Peter'in lisans diploması yoktu! Lisansüstüne girerken sene kaybetmemesi için Chicago'daki hocalar ona Loyola Üniversitesi'ndeki eksik kredilerini tedricen tamamlama hakkı vermişlerdi. Böylece programa başlamış, hatta 1964'te yüksek lisans derecesini de kazanmıştı, ama doktora adayı olabilmesi ve araştırma burslarına başvurabilmesi için artık lisanstaki eksiklerini tamamlaması gerekiyordu.⁷ Buna ailesini geçindirmesi gereken çiçeği burnunda bir baba olması eklenince Peter tez canlı davrandı. İki sene içinde hem matematik ve fizik dersleri alarak eksik lisans kredilerini tamamladı, hem doktora sınavları için sosyal antropolojide yetkinliklerini geliştirdi, hem de istatistik ve yabancı dil (ki bu süreçte Osmanlıca da öğrendi) gibi gerekliliklerle uğraştı.⁸ Bu süreçte, aslında temel teori derslerindeki notları çok parlak olmasa da (~B+/A-), Braidwood ve Fallers gibi hocaları sayesinde bölüm ona maddi kolaylıklar da

sağladı.⁹ Böylece Peter 1967'de doktora tez önerisini son haline getirerek dönemin önde gelen fon dağıtıcılarından biri olan NIMH'den (*National Institute of Mental Health*) Türkiye'deki saha araştırması için burs kazandı.¹⁰

Peter'in tez önerisi kelimenin tam anlamıyla disiplinlerarası idi. Arkeoloji ve dolayısıyla dünya tarihi bilgisi ile ekonomik ilişkilere olan ilgisini, gezmeyi sevmesi ve coğrafyadan etkilenmesi ile birleştiren bir akademisyen kendini antropoloji bölümünde bulduğunda ortaya özgün bir sentez ortaya çıktı. Kazı çalışmaları vesilesiyle Türkiye kırsalını ayrıntılı gezme fırsatı bulmuş ve özellikle kompleks mübadele ağlarını ilgi çekici bulmuştu. Ekonomi disiplininin nicel yöntemleri ve kalkınma analizlerini öğrenmiş ama ulusal düzeye odaklanan bu analizlerin yerelde ekonomik ilişkilerin nasıl kurulduğu konusunda sessiz kaldığını görmüştü. Antropoloji çalışmaları ise her ne kadar yerele duyarlı olsa da büyük ölçüde köy gibi küçük birimlerle sınırlı kalmıştı. Fakat mübadele ilişkilerine odaklı bir analizin doğası gereği yerel-ötesi olması gerekiyordu. Peter, iki aşırı uç olarak gördüğü "köy" ve "ulus" yerine ekonomik sistemin kalbinin, "ekonomik ve toplumsal davranışın kristalize" olduğu iç içe geçmiş bağlantılarla örülmüş kompleks bir bölgesel ağ sisteminden oluştuğunu iddia etti. Bölgesel pazarlar ve kasabalar aynı zamanda yeni sosyallik biçimlerinin ve yeni kimliklerin oluştuğu, haberlerin ve dedikoduların paylaşılıp yayıldığı kültürel düğümlerdi. Bu pazarların gelişmesiyle köylülerin sosyo-ekonomik dünyası da bölgeselleşmişti. Peter'in önerisinin aynı zamanda tarihsel bir boyutu da vardı. Disiplinler-ötesi yönelimi sayesinde antropolojideki tarihsizlik tuzağından kurtulmuş ve güncel kent-dışı mübadele sistemlerini Osmanlı son döneminde başlayıp 1940'lardaki ulaşım hamlesi ile hızlanan büyük bir dönüşümün sonucu olarak incelemeye yönelmişti. Bu perspektifle Chicago'dayken yoğunlaştırılmış Osmanlıca dersi almış ve sonra da Cevad Bozkurtlar'ın asistanlığı ile (bu çaba sınırlı da kalsa) Ula'nın geçmişini Osmanlı belgelerinde takip etmeye çalışmıştı.¹¹

Türkiye'de izin krizi, 1967

Benedictlerin ikinci Türkiye macerası pek de hazırlıklı olmadıkları bir belirsizlik ve gerginlik ortamında başladı. 1965'ten 1967'ye çok şey değişmişti. Her ne kadar

⁹ Braidwood – Benedict, 8 Haziran 1965. LAFP 3/1.

¹⁰ Benedict, CV, Mayıs 1972. LAFP 3/2. Benedict – J.C. Hurewitz, 29 Haziran 1967. LAFP 3/1.

¹¹ Kullandığı bazı kavramlar "*complex network of interconnections*", "*spatial system*" ve "*connectiveness*" idi. Benedict, tez önerisi #1 ve #2, [1965/1966]; Research Proposal, "A Rural Market System and the Entrepreneur", Eylül 1966. LAFP 3/1. Bozkurtlar, 1970'lerin ortasında Van Bölge Müzesi Müdürü ve 1979'da Kültür Bakanlığı Müfettişi görevlerindeydi. (Dinçol ve Kavaklı, 1979, s. 17)

⁶ Benedict – Robert J. Braidwood ve Fallers, 9 Mayıs 1965. LAFP 3/1.

⁷ Benedict – Fallers, 2 Nisan 1965; 9 Mayıs 1965. LAFP 3/1.

⁸ Benedict – David M. Schneider, 11 Kasım 1965; Warner A. Wick – Benedict, 7 Ocak 1966; Schneider – Benedict, 2 Haziran 1966. LAFP 3/1.

Johnson Mektubu (1964) ile kamuoyunda Amerikan karşıtlığı artmış olsa da 1967'ye kadar Ankara bürokrasisi Amerikalılara karşı açık bir tavır takınmamıştı. Fallers'ın diğer tez öğrencisi Michael E. Meeker Ekim 1966'da Of'a sorunsuz yerleşmiş ve araştırmasına başlamıştı (Sipahi, 2021). Keza Berkeley Antropoloji'den June Starr'ın Chicago'daki konsolosluktan izin alması sadece on gün sürmüş, Aralık 1966'da Bodrum'a geldiğinde de yerel yöneticiler bir Amerikalı aile ağırlamaktan gayet memnun olmuşlardı (Starr, 2003, s. 83). Fallers ise 1967 Mart'ının başından beri ODTÜ'de ders veriyordu. Dolayısıyla Benedictler bürokratik bir sorun öngörmüyorlardı. Böylece 11 Nisan 1967'de Peter Türkiye'ye geldi, Ankara'ya uğrayıp danışmanı Fallers ile görüştü ve kendisinden bir hafta sonra ülkeye gelen Cordelia ve iki yaşındaki oğulları ile araştırma sahası olarak seçtikleri Ula kasabasına yerleşti.¹²

Ne var ki ilerleyen haftalar bir izin krizine gebeydi. Benedictlerin Türkiye'ye gelişi siyasî açıdan daha kötü bir zamana denk gelemezdi. İsrail ile Suriye, Ürdün ve Mısır tarafından temsil edilen Arap devletleri arasındaki siyasî gerginlik üst sınırına ulaşmıştı; Altı Gün Savaşı olarak da bilinen 1967 Arap-İsrail Savaşı'nın patlak vermesine sadece iki ay vardı. Bu aynı zamanda ABD ile Sovyetler arasındaki iktidar kavgasının yani Soğuk Savaş'ın da bir parçasıydı. ABD'nin yakın müttefiki olan Demirel hükümeti, bir yandan Müslüman Arap ülkelerine karşı İsrail'i savunuyor olma durumunda kalmaktan diğer yandan da sol ve ulusalcı çevrelerdeki Amerikan karşıtlığının popülerleşmesinden dolayı gergin bir dönemden geçiyordu. Üstüne üstlük Yunanistan'da 21 Nisan'da cuntanın yönetimi ele geçirmesi ile Kıbrıs'ta yeni bir belirsizlik atmosferi oluşmuştu, ki bu ister istemez Johnson'ın üç sene önce Kıbrıs konusunda Türkiye'yi hayal kırıklığına uğratan mektubunu yeniden gündeme getirmişti. Tam bu sıralarda, Türkçe konuşan ve gözden uzak taşra kasabalarında kalıp köy köy dolaşacağını söyleyen Amerikalıların kimseyi mutlu etmeyeceği kesindi.

Böylece Michael, June ve Peter Nisan 1967'de siyasî ortamın gazabıyla karşılaştılar ve soluğu Ankara Emniyeti'nde (yabancılarla ilgilenen) 4. Şube'de aldılar. En çok eziyeti June çekti. Kocasının tarafından küçük çocuğu ile terkedilmiş bir kadının solcu ve kaçakçı olduğu iddia edilen Bodrumlu erkek asistanı ile yakınlığı göze batmıştı. Göz altına alındı, Gümüşlük'te kalması yasaklandı ve sınır dışı edilmesi emri verildi, fakat Ankara ile yaptığı pazarlıklar sonucu Aralık'a kadar Türkiye'de kalmayı başardı (Starr, 2003).¹³ Aynı günlerde Michael

da neredeyse altı aydır Of'ta gizlisi saklısı olmadan araştırma yapıyor olmasına rağmen iki hafta içinde ülkeyi terk etmesi gerektiğine dair bir emir aldı. Karısı Gesine ile birlikte apar topar Ankara'ya gittiler ve her kapıyı çalmaya başladılar (Sipahi, 2021, s. 109–110). Peter ise Muğla ve Ula'da ilk iş vali, kaymakam ve emniyet müdürü ile tanıştı ve sonrasında da sürecek iyi ilişkiler kurdu. Fakat o geldiğinde çoktan gerginleşmiş olan uluslararası siyasî ortam yüzünden yerel yöneticiler İç İşleri Bakanlığı'ndan Peter ile ilgili onay almak istediler.¹⁴ Cevap gelmeyince Peter da Ankara'ya gitti ve Michael ile birlikte iki ay sürecek izin çıkarma mücadelesine başladılar.

Fallers bu süreçte öğrencilerini koruyabilmek amacıyla (Mübeccel Kıray, Şerif Mardin, vb. gibi) Türkiye akademisinden tanıdıklarıyla temasa geçti. Her ne kadar kimse Emniyet'in planını tam olarak bilmesede Türkiye'de bir kurum ile resmi bağın araştırma izni almayı kolaylaştıracağı fikrinde ortaklaşıyorlardı. Bunun üzerine, Kıray'ın bölüm başkanı olarak inisiyatifi ve Dekan Erdal İnönü'nün onayıyla, Michael ve Peter'in birer dönem ODTÜ'de ders vermesi konusunda anlaşıldı.¹⁵ Michael ve Peter, ODTÜ planını arkalarına alarak resmi başvurularını yaptılar fakat reddedileceklerinin sinyallerini almışlardı. Amerikan Konsolosluğu'nu ve Ford Vakfı'nı araya sokmak istediler ama nafile...¹⁶ Peter bu süreçte bir b-planı düşünmeye bile başlamış, danışmanına İtalya Alplerindeki aile memleketi Pizzone köyü üzerine çalışabileceğini yazmıştı. Ula'da kaymakamın da dâhil olduğu kasaba ileri gelenlerine İngilizce dersi vererek geçirdiği bekleyişin sonunda turist vizelerinin bittiği 11 Temmuz'a kadar ülkeyi terk etmelerini emreden resmi nota ulaştı.¹⁷ Her şey bitmiş görünüyordu, ta ki bir milletvekili araya girene kadar.

Ahmet Emin Yalman'ın yeğeni olan Chicago Antropoloji hocası Nur Yalman'ın ailevi bağları sayesinde birçok siyasetçi dostu vardı. Michael ve Peter'in durumundan haberdar olunca onlara, o sırada mecliste Adalet Partisi Grup Başkan Vekili olan Aydın Yalçın ile görüşmelerini salık vermişti; Fallers ve Mardin'den farklı olarak resmi kanalların bir işe yaramayacağını biliyordu. Yalçın, 30 Haziran'da mecliste kendisini görmeye gelen iki araştırmacıyı dinledi, sonrasında İç İşleri Bakanlığı ile görüştü ve iki gün içinde bütün sorun halloldu. "Rüya

¹² Benedict – Hurewitz, 29 Haziran 1967. LAFP 3/1.

¹³ Fallers – Meeker, 20 Mayıs 1967. LAFP 10/4.

¹⁴ Meeker - the Ministry of Interior in Turkey, 12 Haziran 1967; Meeker – Fallers, 10 Haziran 1967; 18 Haziran 1967; 2 Temmuz 1967; Meeker – NIMH, 3 Ağustos 1967. LAFP 10/4. Benedict – Hurewitz, 29 Haziran 1967. LAFP, 3/1.

¹⁵ Benedict – Fallers, 14 Haziran 1967; Benedict – Hurewitz, 29 Haziran 1967. LAFP, 3/1.

¹² Benedict – Hurewitz, 29 Haziran 1967. LAFP 3/1.

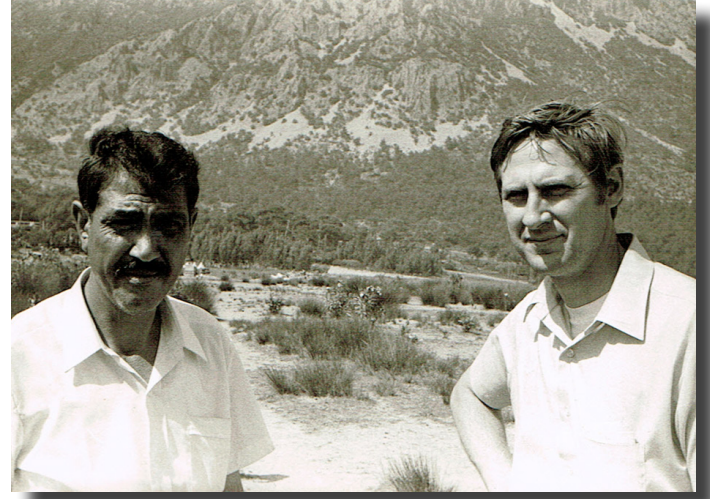
¹³ June Starr – Fallers, 22 Nisan 1967; Laura Nader - Fallers , 12 Mayıs 1967; Starr - Fallers, t.y. [Mayıs 1967]; 23 Temmuz 1967. LAFP 14/13.

gibiymi.”¹⁸ 4. Şube’deki Hasan Bey’in sert tavrından eser kalmamıştı; bu sefer “kuzu gibiymi.”¹⁹ Bir siyasîden gelen telefon her şeyi çözmüştü. Her ne kadar Of’a dönmesi sakıncalı bulunmuş olsa da Michael, Antalya’da araştırmaya devam edebilecekti. Peter’in ikâmet tezkeresi de Temmuz sonunda eline ulaştı.²⁰

Ula araştırması ve ODTÜ günler, 1967-1968

Peter ilk başlarda, kazı döneminden aşına olduğu Urfa bölgesel pazarları üzerine çalışmayı planlıyordu. Fakat Güneydoğu Anadolu’da uzun dönemli bir araştırma planı, siyasî nedenlerle öngörülmesi zor riskler barındırıyordu. Peter bu sebeple, Batı ya da Orta Anadolu gibi güvenlik sorunu olmayan bir bölgede çalışmayı yeğledi.²¹ En sonunda Muğla’nın Ula ilçesini seçmesinde ise kişisel ilişkileri etkili oldu. Hocası Halet Çambel’in kocası (mimar, şair ve gazeteci) Nail V. Çakırhan Ulahıydı ve oranın önde gelenlerinden olan ailesi hâlâ Ula’da yaşıyordu. Bu, yepyeni bir araştırma sahasına ilk girişi çok kolaylaştıracak bir fırsattı. Böylece Benedict ailesi Ula’ya gitti ve kendilerine kalacak bir yer bulana kadar yaklaşık iki hafta Çakırhan’ın annesi Halise Hanım’ın evinde kaldılar. Cordelia 2000’li yıllarda Çakırhan’ın Akyaka’daki Ağa Han Mimarlık Ödüllü evini ziyarete gittiğinde tasarımın Halise Hanım’ın Ula’daki evini örnek aldığını hemen anlamıştı.

İzin krizinin çözülmesiyle birlikte Peter araştırmasına hızla başladı. Yerel resmi makamlar son derece yardımsever davranıyordu ve kısa sürede “beklentilerinin ötesinde” veri topladı.²² Muğla’daki Vali yardımcısı ve Emniyet Müdürü ile “sofra arkadaşlığı” düzeyinde yakın ilişkileri vardı ve kayıtlara ulaşmasında desteklerini esirgemediler.²³ Daha yaz bitmeden Ziraat Odası’ndan da yardım alarak Ula kazası bölgesinin ekonomik coğrafya tablosunu çıkarmaya başlamıştı. Bir yandan toprak kullanım biçimleri, yerleşim örüntüleri, üretim vb. gibi verileri derliyor, diğer yandan da Ula’ya bağlı 13 köye düzenli geziler yaparak ortakçılık, mülkiyet, ağalık gibi sosyoekonomik ilişkileri ilk elden gözlemliyordu. Ula’da kaldığı dönem boyunca köyler dışında gezici tüccarlarla da seyahatlere çıktı ve bölgesel ağları bir bütün olarak gözleme fırsatı buldu; aynı kişilerle bir hafta boyunca bütün pazarları dolaştığı oluyordu.²⁴

Resim 2. Ali Kazak ve Peter Benedict, Gökova, 1972.

Peter samimiyeti ve araştırma merakı ile kasabalıların takdirini kazanmış ve gündelik hayata dâhil olmuştu. Esnaf dükkanlarına takılıyor, elinde not defteri ve sözlükle duyduğu her kelimeyi yazıyordu. En yakın dostu terzi Ali Kazak aynı zamanda köy ve pazarları birlikte gezdiği çalışma arkadaşıydı; aşağıda bahsedeceğimiz Ula kitabını Cordelia ve Ali’ye adamıştı (Resim 2). Ali Bey’in kızı Cemile (Kazak) Macit’in ve Peter’in diğer bir arkadaşı Sadi Dünder’in bugün kendisi hakkında anlattıkları anekdotlarda Peter’in çalışkan, esprili, cana yakın ve yerel kültüre saygılı olduğu vurgulanıyor.²⁵ O günlerde danışmanı Fallers’a yazdığı bir mektuptan da anlaşıldığı üzere, Peter ilişkilerinin şeffaf olmasına dikkat ediyordu. Kasabalılar ve yerel yöneticiler, gelip bilgi toplayıp sonra da hiçbir araştırma sonucunu paylaşmadan, hatta teşekkür bile etmeden ülkelerine dönen yabancı araştırmacılara karşı önyargılıydı. Peter karşılıklı ve dürüst bir iş birliği içine girerek güvenlerini kazanmıştı.²⁶

Peter tek başına olsaydı muhtemelen hiçbir zaman kasabalı tarafından bu kadar benimsenmezdi; Benedictler Ula’ya bir aile olarak uyum sağladılar. Kasabanın köklü mahallelerinden Alparslan Mahallesi’nde Sinema Caddesi 9 numaradaki iki katlı basit bir evi kiralamışlardı. Cordelia Yenge (ya da bazıları için Oya Yenge) evin ve ailenin bakımından sorumluydu. Kasaba kadınlarının beklentisinin aksine bir yardımcı tutmamıştı; çocuğa kendi bakıyordu, yemeği kendi yapıyor, bahçeden eve suyu kendi taşıyordu. O sırada iki-üç yaşlarında olan Peter Alexander ise kasabalıların “İskender”i olmuştu; beyaza yakın açık sarı saçlarıyla bu “pamuk oğlan” herkesin ilgisini çekmişti (Resim 3). Komşuları Dünder ailesinin çocukları ile oynuyor, annesiyle günlere katılıyor, bu esnada da doğal bir şekilde Türkçeyi söküyordu.

¹⁸ Meeker – Fallers, 2 Temmuz 1967. LAFP 10/4.

¹⁹ Meeker – Fallers, 11 Temmuz 1967. LAFP 10/4.

²⁰ Benedict – Fallers, 21 Temmuz 1967. LAFP 3/1.

²¹ Benedict – Fallers, 9 Mayıs 1965. LAFP 3/1.

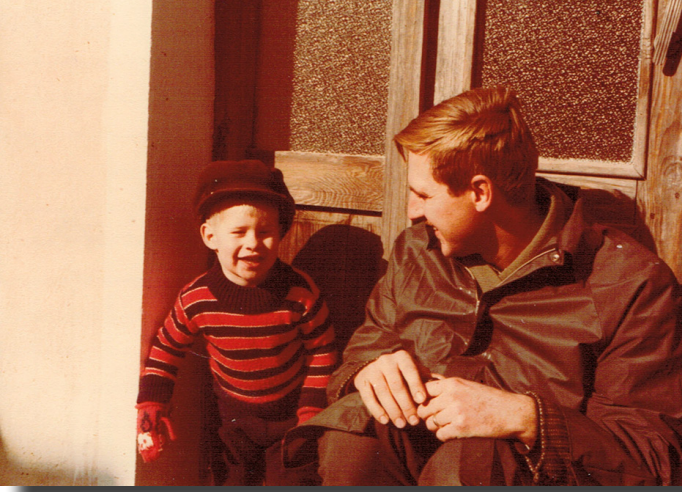
²² Benedict – Fallers, 22 Eylül 1967. LAFP 3/1.

²³ Benedict – Fallers, 17 Kasım 1967. LAFP 3/1.

²⁴ Benedict – Fallers, 17 Kasım ve 25 Ağustos 1967. LAFP 3/1. Cordelia D. Benedict ile görüşmeler.

²⁵ Cemile Macit ve Sadi Dünder ile görüşmeler.

²⁶ Benedict – Fallers, 17 Kasım 1967. LAFP 3/1.

Resim 3. Peter Alexander (İskender) ve Peter Benedict, Ula'daki evlerinin arka kapısının önünde, 1967.

Sonradan Chicago'ya döndüklerinde Cordelia'nın ailesinin evine gelen misafirlerin tek tek ellerini öpüp alınına koyacak, İngilizce kelimelere Türkçe önekler takarak konuşacaktı.

Aile, komşuları ile hâlâ sevgiyle hatırlanan arkadaşlık ilişkileri kurmuştu. Ali Kazak'ın eşi Fatma Hanım ile Cordelia sık sık birbirlerine çaya giderler, Peter ile Ali'nin geç geldiği günlerde çoluk çocuk geceye kadar beraber vakit geçirirlerdi. Kızları Cemile Kazak, Cordelia Yengesi'nin Ula'dan Ankara'ya taşınırken ona birçok oyuncak hediye ettiğini hatırlıyor (hatta kadınlar pastel boya makyaj malzemesi sanıp yüzlerini boyamışlardı). İlişkileri sonradan da sürmüş, Ali Bey ile Fatma Hanım Benedictleri Ankara'da da ziyaret etmişlerdi.²⁷ Diğer bir komşuları Saniye Hanım ile Cordelia ise haftada bir buluşur ve birbirlerine İngilizce ve Türkçe öğretirlerdi. Benedictler, Akıncı ailesi gibi kasabanın eğitilmiş ileri gelen aileleri ile de iletişim içindeydi. Şevket Akıncı İzmir'de misyoner okulunda eğitim görmüştü; Benedictlerden biraz genç olan oğulları (bugün, emekli büyükelçi) Halil Akıncı'yı ise İzmir'deki Amerikan Koleji'ne göndermişlerdi. Benedictler, kasabadaki İngilizce konuşan ender kişilerden olan Halil Akıncı ile ilişkilerini Ankara'ya taşınınca da devam ettirmiş, hatta yeni evlenmiş arkadaşlarına bebek kıyafetleri vermişlerdi.²⁸ Peter ve Cordelia'nın kasabalılardan başka atama ile gelen devlet görevliler ile de ilişkileri iyiydi. Örneğin, bir grup bürokrat haftada bir akşam Peter'dan İngilizce dersi alıyorlardı. Cordelia ise memur eşlerinin yaygınlaştırdığı günlere katılırdı (bkz. aşağıda).

Kasaba kadın yaşamının kurallarını özümsemiş olsa da (örneğin başını şarpa ile örtüyordu, ki bunu memur eşleri yapmazdı) bazı zamanlarda Cordelia'nın bambaşka bir kültür ve sosyal ortamdan geldiği kendini

belli ediyordu. Cordelia mutfakta gaz ocağı kullanıyordu ve bir gün Peter gezideyken gaz bitti. Ne Ula'da ne Muğla'da gaz vardı. Cordelia odun kömürü ile geleneksel ocakta yemek pişirmeye başladı ama çocukla birlikte bunu zor ve tehlikeli buluyordu. O sırada Muğla'ya gaz geldiği haberini duydu ve hiç zaman kaybetmeden komşularının bahçesinde park edilmiş halde duran Volkswagen arabalarını aldı. Küçük İskender'i de alıp kadınların asla yürümediği ana caddeden bütün kasaba erkeklerinin şaşkın bakışları altında 15 km. uzaklıktaki Muğla'ya sürdü ve gaz alıp geldi. Peter geri döndüğünde kasabadaki herkes ona bu olayı anlatmış, karısının yaptığından haberi olduğuna emin olmak istemişlerdi. Kadınlarsa Cordelia'ya hayran kalmışlardı; her şey bir yana, araba kullanmayı biliyor olması bile inanılmazdı.

Ula'da bir Amerikalı ailenin yaşıyor oluşu Kasım 1967'deki Kıbrıs Krizi sırasında da görünür olmuştu. Benedictler, Türkiye'de Amerikan karşıtlığının en üst düzeye eriştiği dönemlerden birinde üstüne üstlük bir Ege kasabasında bulunuyorlardı. Bir anda kasabanın bütün pencerelerinde siyah perdeler belirmiş, sivil savunma tatbikatları başlamış, sokak lambalarına takılan hoparlörlerden düzenli siren sesleri duyulmuştu. Herkes her an savaşa girmeye hazır gibiydi. Cordelia, Peter'in "yakında taşınmak zorunda kalabiliriz" dediğini dün gibi hatırlıyor; her ihtimale karşı eşyalarını toplamış ve bir bekleyiş içine girmişlerdi. Kasaba halkı ise, Batı karşıtı atmosferi üzerlerine alınmasınlar diye Benedictlere karşı fazlasıyla kollayıcı davranıyordu: "[O günlerde] insanların bana ilgisinden ambale olmuştum. Her biri Türkiye'nin yaptığını kişisel olarak bana açıklamak zorunda hissediyordu. Her biri, olası bir çatışma ortamında güvende olacağımı bana kişisel olarak garanti etme ihtiyacı duymuştu."²⁹

Kıbrıs Krizi kısa sürdü ve Peter iki ay daha araştırmasına devam etti. 1968'in Ocak ayında ise ODTÜ'de vereceği ders sebebiyle Ankara'ya taşındılar ve Michael Meeker'in güz döneminde dersini verirken kaldığı Küçükesat'ta Tunali Hilmi Caddesi 42/15 numaralı evi devraldılar.³⁰ Peter, Ankara günlerinde Türkiyeli sosyal bilimcilerle ilişkiler kurmaya başladı. Öncelikle, unutmamak gerekir ki, Fallers, Meeker ve Peter'in 1967-68'de sırayla ODTÜ'de ders vermiş olmaları bu Chicagolu grubun Türkiyeli sosyoloji

²⁹ Benedict – Fallers, 30 Kasım 1967. LAFP 3/1. Halil Akıncı ise bu gergin günlerde ailesinin Benedictlere kol kanat gerdiğini ifade etti.

³⁰ Peter, Manning Nash'ın Chicago'da verdiği dersten ilhamla geleneksel ve modern ekonomik sistemler üzerine bir ders tasarladı. Belshaw'ın *Traditional Exchange and Modern Markets*'i ile Dalton'un derlediği *Tribal and Peasant Economies* adlı kitapları dersin temel okumalarıydı. ODTÜ kütüphanesi kalkınma literatürü ile dolup taşıyordu fakat Peter yeni ekonomik antropoloji çalışmaları ile öğrencileri modernizasyoncu paradigmadan kurtarmak istiyordu. Benedict – Fallers, 25 Ağustos ve 22 Eylül 1967. LAFP 3/1.

²⁷ Cemile (Kazak) Macit ile görüşme.

²⁸ Cordelia D. Benedict ve Halil Akıncı ile görüşmeler.

öğrencilerine ulaşmasını sağlamıştı. Örneğin, Bahattin Akşit sonradan Chicago'ya gidip Fallers ile çalışacaktı (Bulut ve Arlı, 2008, s. 271).³¹ Bunun yanında Peter, George Helling, Mübaccel Kıray, Ruşen Keleş, Oğuz Arı gibi meslektaşlarıyla “toplumsal değişme” konulu seminerler yaptı.³² Ayrıca, bugün bir klasik sayılan *Türkiye: Coğrafi ve Sosyal Araştırmalar* (Tümertekin vd., 1971; Benedict vd., 1974) kitabının temelleri de bu dönemde atıldı. Editörler Peter, Fatma Mansur Coşar ve Erol Tümertekin, Türkiye'deki sosyo-ekonomik dönüşüm ile ilgili artmakta olan araştırmaları bir araya getirirken aynı zamanda birbirinden kopuk durumda olan Türkçe ve İngilizce literatürleri kaynaştırmayı amaçlıyorlardı. Kitabın bir diğer motivasyonu ise, son on senede hem ODTÜ ve Hacettepe gibi yeni üniversitelerde hem de 27 Mayıs sonrasında kurulan DPT gibi devlet kurumlarında yaygınlaşan, saha araştırmasına ve/veya istatistiksel veriye dayanan analizleri sergilemekti. Ford Vakfı'nın Türkiye'deki sosyal bilimler danışmanı Frederik Shorter'ın projeye destek vermesi sayesinde Peter'in ABD'ye dönmesinden sonra Türkiye'de kitaba dair düzenlenen toplantılar fonlanabildi ve kitap Türkçe olarak 1971'de, İngilizce olarak ise 1974'te yayımlandı.³³

Nevada Üniversitesi, Reno, 1968-1970

Peter, aldığı burs sayesinde alan araştırması yapabiliyordu ama tez yazma sürecinde de ailesini geçindirmesi gerekiyordu. Ayrıca Cordelia ikinci çocuklarına hamileydi ve uçağa binme kısıtlamaları yüzünden erkenden oğluyla birlikte Chicago'ya dönmüştü. Ankara'da kalan Peter'ı ise gelecek endişeleri sarmıştı. Otuz yaşında iki çocukla bir baltaya sap olamamış, “işe yaramaz” hissediyordu kendini. Chicago'ya bir öğrenci olarak dönmeyi kendine yediremiyordu. Danışmanına, “bölümdeki lisansüstü öğrencilerin en eskisi olma rekoru pek de övünülecek bir şey değil” diye yazmıştı.³⁴ İşte bu sebeplerle iş imkanlarını araştırmaya başladı ve Chicago antropolojiden yakın arkadaşı William A. Dougllass aracılığıyla Nevada Üniversitesi'nin Reno kampüsündeki çiçeği burnunda Antropoloji Bölümü'nden teklif aldı. İlk başta ders yükünden dolayı çekimser kalmış, fakat ders sayısı azaltılınca evet demişti; dönemlik ikişer şube Antropolojiye Giriş (ANTH 101) dersi ve senede bir tane de ekonomik antropoloji dersi üzerine el sıkıştılar. Her ne kadar ders vermek tez yazma sürecini yavaşlatacak olsa da Chicago'dan ayrılmak iyi gelecekti. Nevada'da

hoca olmak belirsizliklerle dolu öğrencilik yaşamını kırma yolunda bir başlangıçtı.

Peter ancak derslerini bitirdikten sonra 19 Haziran'da İzmir'den Venedik'e giden bir gemi ile Türkiye'den ayrılacak, bir iki gün İtalya'da akrabalarını ziyaret edecek ve Münih'ten New York'a uçacaktı.³⁵ Peter'in doğum haberini İtalya'dayken aldığı Elizabeth ile birlikte Benedict ailesinin nüfusu dört kişiye çıkmıştı. Yaz sonunda Reno'ya taşındılar ve geçici de olsa yeni bir yaşama başladılar. Omuzlarındaki aile babası sorumluluğuyla Peter hem ilk defa ders verdi hem de doktora tezini tam bir senede bitirip 1969 güzünde savundu.³⁶ Bölüm başkan yardımcılığı da yaptığı Reno'daki ikinci senesinde artık diplomalı bir Dr. olarak özgeçmişini çeşitli üniversitelere göndermeye başlamıştı. Aslında Reno'da keyifleri yerindeydi fakat Peter daha prestijli, ders vermekten ziyade araştırma yapabileceği yerlerde kadro bulmayı arzuluyordu. Ne var ki 1968 hareketi ile üniversite sistemi de krize girmiş, özellikle insan bilimleri alanında iş imkanları çok daralmıştı. Ocak ayı gelmiş ama daha bir davet bile almamıştı. Normalde düz bir kalemi olan Peter'in belli ki kendisine çok stres veren bu konuda kinayeli konuştuğunu görüyorduk: insanların onu işe almak için kapısına yığılmıyor oluşu gururunu kırmaya başlamıştı! İşte tam o sırada bütün hayatını etkileyecek bambaşka bir teklif aldı. Ford Vakfı Türkiye birimi ona sosyal bilimler danışmanlığı pozisyonunu öneriyordu.³⁷ Ford Vakfı Türkiye Temsilcisi Eugene Northrop ile eşinin, Cordelia'nın ailesinin yakın arkadaşları olması muhtemelen ilişkileri güçlendirmişti; örneğin Benedictler Ankara'ya geldiklerinde Bayan Northrop, Cordelia ile özel olarak ilgilenmişti. Fakat bu iş teklifini daha çok Peter'in kurduğu akademik ilişkilere borçluydular. Vakfın sosyal bilimler danışmanı Frederik Shorter ile iyi anlaşmışlar ve gördüğümüz gibi derleme kitap vesilesi ile iletişimleri sonra da sürmüştü. Cordelia'nın değişimi ile bu ilişkiler Peter'ı vakfın “radar”ına almıştı. 1970'te Shorter'ın ayrılması gündeme geldiğinde teklifi Peter'a götürdüler.

Ankara Ford Vakfı, 1970-1972: Akademik yayınlar dönemi

Benedict ailesi 1970 yazında yeniden Atlantik'i geçerek Reno'dan Ankara'ya taşındı. Burada onları Ula'dakinden çok farklı bir yaşam bekliyordu. Sadece

³¹ Bahattin Akşit ile görüşme, 6 Mart 2020.

³² Benedict – Fallers, 11 Nisan 1968. LAFP 3/1.

³³ Benedict, “Tentative Agenda for a Meeting”, [Eylül-Ekim 1968]; Benedict – Mansur-Coşar, Fallers, Shorter, Tümertekin, 7 Kasım 1968. “Project proposal to the Ford Foundation,” [Kasım 1968]; Benedict – Fallers, 11 Ağustos 1968. LAFP 3/1.

³⁴ Benedict – Fallers, 4 Mart 1968. LAFP 3/1.

³⁵ Benedict – Fallers, 3 Mayıs 1968. LAFP 3/1. Donanma günlerinde pek kıyıya çıkamasa da bir keresinde İtalya'da babasının memleketini ziyaret etmiş ve akrabaları ile tanışmıştı. Zamanla aile kökenlerine ilgisi artmış, orada akademik araştırma yapmayı bile düşünür olmuştu.

³⁶ Benedict – Fallers, 10 Eylül 1969. LAFP 3/1.

³⁷ Benedict – Fallers, 25 Ocak 1970; Fallers – Benedict, 2 Şubat 1970. LAFP 3/1.

Türkçe konuştukları ve geleneksel komşuluk ilişkileriyle yoğruldukları küçük kasaba hayatından sonra üniversite profesörleri, bürokratlar ve en çok da kendileri gibi yabancılarla vakit geçirdikleri kozmopolit metropol hayatına geçiş yapmışlardı. Yaşadıkları Güneş Sitesi, Ankara'da yabancıların en çok tercih ettiği yerlerdendi ve orada yaşayan Türkler de çocuklarını İngilizce eğitim veren okullarda okutan kültürel olarak elit bir kesimdi (Büyücek ve Büyücek, 2020). Dolayısıyla Benedictlerin yeni arkadaşları genelde Amerikalı ya da Avrupalı yabancıydı; çocuklar ise İngiliz Konsoloslukunun kreşine gidiyordu. Cordelia'nın en yakın arkadaşı, elli sene sonra hâlâ neredeyse her gün telefonlaştığı eski Barış Gönüllüsü Peggy Hanson olacaktı. Aslında Bakanlıklar bölgesinde Tunus Caddesi 12/4 numaradaki Vakıf'ta çalışan Peter, Türkiyeli akademisyenlerle yakın ilişki içindeydi; örneğin, Mübeccel Kıray ve eşi onlara yemeğe gelmiş, onlar da Kıray'ın evine gitmişlerdi. Fakat bu ilişkiler en azından Cordelia için yakın arkadaşlıklara evrilmemişti; onun için Ankara yılları daha resmî idi.

Peter'ın Ford Vakfı çatısı altında yaptıklarının ayrıntılarına hâkim değiliz. En çok eğitim reformu alanında projeler yürüttüğünü biliyoruz ki bunların başında ilkököl sonrası eğitimin modernizasyonu, işletme disiplininin kurulması, nüfus çalışmaları ve İngilizce eğitim geliyor (Pillsbury, 2008, s. 141). Diğer yandan Ankara'da yaşadığı bu iki sene Peter'a akademik yayınlarını hazırlaması için iyi bir fırsat vermiş görünüyor. Vakıf'taki görevini akademisyen kimliği ile destekleyerek Türkiye'deki sosyal bilimciler ile bağını kuvvetlendirdi ve iş birlikleri yaptı. Bunlardan biri, Ankara Üniversitesi'nden hukukçu Prof. Adnan Güriz ile derledikleri *Türk Hukuku ve Toplumuna Üzerine İncelemeler* kitabıdır. Kitap, Ford Vakfı ile yeni kurulmuş Türk Kalkınma Vakfı'nın (TKF) ortak desteği ile TKF'nin ilk yayını olarak 1974'te basılmıştır. Benedict ve Güriz'in giriş yazısında belirttikleri gibi, kitabın ayırt edici özelliği "toplumsal gelenekler ile yeni hukuk kurallarının karşılaştığı noktalara ağırlık verilmesi"ydi (Güriz ve Benedict, 1974, s. XXI). Kitap, Cumhuriyet döneminde yaşanan hukukî dönüşümü sadece yazılı kanunlara değil yereldeki ve gündelik hayattaki uygulamalarına da bakarak yorumlamayı, bu "karşılaşma"lardan doğan sorunların pratikte nasıl üstesinden gelindiğine dikkat çekmeyi amaçlar. Buna bir anlamda hukukun etnografik incelemesi denebilir.

Kitaptaki ilk makale de Peter'a aittir. Makale, başlık parası ve mehr gibi evlilik öncesinde ve esnasındaki para/mal değiş-tokuş pratiklerinin modern hukuk ile imtihanını ele alır. Tanzimat ile başlayan ve Cumhuriyet döneminde devam eden medeni hukuk reformu ile evlilik öncesi mal anlaşmalarının resmen düzenlendiğini ve kısıtlanmaya çalışıldığını gösterir. Makalenin en orijinal yanı, bu dönüşümün tek yönlü ve yukarıdan aşağıya

olmadığına, toplumsal koşullara uymayan kanunların güncellendiğine ya da yürürlükten kalkabildiğine dikkat çekmesidir. Son cümlesinde vurguladığı gibi, "Türkiye'de hukuk reformu, sosyal değişimi gerçekleştirme aracı olarak öngörülmüştür. Ancak sosyal değişim de hukuk düzenini Türk toplumunun açık sosyal normlarına uydurarak etkilemekten geri kalmamıştır" (Benedict, 1974a, s. 34). Makalenin son kısmı, bu konuda eksik olan etnografik veriye kısmen ulaşabilmek için Yargıtay kararlarından yararlanır ve yeni hukukî kısıtlamalar ile yerel pratiklerin karşılaşma/çatışma noktalarını örnekler. Diğer yandan, bu konuda çalışması olan antropolog Paul Magnarella'nın yorumlarına şüpheyle yaklaştığını, onun yerine analizini Hacettepe'de derlenmiş olan ulusal örnekleme dayandığını görürüz. Bu da, Benedict'in Ford Vakfı – Hacettepe ekseninde Türkiye'de kurumsallaşan ve kapsamlı anket çalışmalarına dayanan uygulamalı sosyal bilim janrını, tekil etnografik örnekler üzerinden genellemelere varma eğiliminde olan klasik antropolojik bakışa yeğ tuttuğunu gösterir.

Bunun yanında Barbara C. Aswad ile Orta Doğu'da ev ziyareti örüntüleri üzerine bir kitap derlemeyi planladıkları anlaşılıyor.³⁸ Fakat bu proje kitap yerine *Anthropological Quarterly* dergisinin 1974'teki bir özel sayısına dönüşmüştü. Peter'ın katkısı kadınların düzenlediği "kabul gün"leriyle ilgili bir makaleydi. Makalede, "Tütüneli" müstear ismiyle andığı Ula'daki "gün" olgusunu, 1954'te nahiyeden kazaya terfi edince Ula'ya dışarıdan atanan memurların eşleri tarafından getirilmiş yeni bir kültürel kurum olarak analiz ediyordu. Bu kentli, laik ve eğitilmiş kadın grubu sıkıcı kasaba hayatında kendi aralarında kapalı bir gün sistemi kurmuş fakat tedricen kasabanın ağa ve tüccar elitlerinin eşlerini de dâhil etmişlerdi. Bu seçkin kadın kulübü, memur sınıfı ile yerel ileri gelenler arasındaki siyasî ve finansal ilişkilerin kurulmasında erkeklerin resmî ilişkilerini tamamlayıcı rol oynamıştı (Benedict, 1974b). Unutmamalı ki Peter'ın kabul günleri ile ilgili bütün bilgisi doğal olarak Cordelia'dan geliyordu. Cordelia günlere gidiyordu, hatta bir süre sonra kendisinin de ayda bir kabul günü oldu. Makalenin literatürü ele alan ilk kısmı Peter'ın analizi olsa da yazının malzemesini Cordelia sağlamış, hatta yazmıştı. Fakat, bugünden bakıldığında inanması güç de olsa makalede Cordelia'ya teşekkür dahi yoktur.³⁹

Ula kitabı

Peter, Ankara Ford Vakfı'nda çalıştığı dönemde en önemli eseri olan *Ula: An Anatolian Town* (Ula: Bir

³⁸ Benedict, CV, Mayıs 1972. LAFP 3/2.

³⁹ Peter'ın 1972'deki CV'sinde ilk başta derleme kitap bölümü olarak yazılan makale iki yazarlı olarak kaydedilmiştir. Benedict, CV, Mayıs 1972. LAFP 3/2. Dergi makalesine dönüşürken neden Cordelia'nın isminin çıkarıldığını bilemiyoruz.

Anadolu Kasabası) (Benedict, 1974c) kitabının da yayın süreciyle uğraşmıştı. Doktora tezine dayanan Ula kitabı kanımca Türkiye etnografik araştırma tarihinin köşe taşlarından fakat hak ettiği ilgiyi görmemiştir. Bir kasaba üzerine yapılan ender çalışmalardan biri olmasının yanı sıra kasabayı kendi içinde değil bir bölgesel ağın parçası olarak analiz eden tek eserdi (ve belki de hâlâ öyledir). Araştırma yöntemi açısından da Peter, hem Türkiyeli araştırmacıların genelde tercih etmediği etnografik yöntemi benimseyerek kasaba yaşamına entegre olmuş, hem de gezici pazarcılara katılarak düzenli olarak bölgede dolaşmıştır. Ayrıca Osmanlı Arşivi'nden belgeler de kullanarak Ula'daki dönüşümü kasabanın son yüz yıllık tarihine oturtmuştu. Dönemin anket yöntemine ve/veya kısa süreli ziyaretlere dayanan sosyal bilim yazınıyla karşılaştırıldığında Ula kitabı 1950-1960'ların toplumsal dönüşümünü yerelin gözüyle kavramsallaştırmış ve hâkim kalkınma paradigması yerine öznel dünyalardaki bocalama ve alternatif arayışlarını öne çıkarmıştır. Kitap, ayaklarının altındaki zeminin kaydığını gören bir toplumun, haysiyetini koruyarak bu krizle baş etme mücadelesinin hikâyesidir. Başkalarının kalkınma, ya da çarpık/yetersiz kalkınma olarak gördüğünü Peter bir yaşam mücadelesi olarak görür. Sanki ilerlemeci sosyal-demokrat anlatıya kurban giden kasabalıları tarihin gazabından kurtarmak istemiştir!

Ula'nın hikâyesi bize yüzyıl ortasında Türkiye'de yaşanan büyük dönüşümü taşra gözüyle anlatır. 1945 sonrasında hızla artan karayolları ve motorlu taşıtlar ile dağ köyleri ile kıyı bölgeleri bütünleşirken ulaşım imkanlarındaki bu gelişme artık kolay erişilen Muğla'nın önemini artırmıştı. Eskiden dağ ile kıyı, köy ile şehir arasında aracı rolü üstlenmiş olan Ula kasabası bu hayatî konumunu hızla kaybetmeye başladı. Peter'in özellikle vurguladığı gibi, o dönemki sosyal bilim çalışmalarının favori konusu olan "kentleşme" olgusu yaşanan dönüşümü açıklanmaya yetmiyordu. Kasabanın işlevlerinden bazıları şehre değil köye kaymıştı. Örneğin, artık bakkalı olan köylülerin her şey için kasabaya gitmelerine gerek yoktu. Veyahut, köylere camilerin ve kuran kurslarının açılması, şehre ileri düzey okulların açılması ile paralel bir olguydu: bu işlevler ortadaki kasabadan iki uçtaki köye ve şehre eş zamanlı olarak kaymıştı. Yaşanan dönüşüm kentleşmeden ziyade kasabanın işlevsel erozyonu idi.

Karayolu devrimine seri üretime dayalı yeni malların piyasayı sarması eklenince geleneksel sosyal yapı yerle bir oldu. Ağalar bir statü grubu olarak zaten düşüşe geçmişti. 1930'lardan itibaren yoğunlaşan sıtmayla mücadele sayesinde kıyı bölgeleri ilk defa yerleşime ve tarıma açılmıştı. Bu arazileri, yerleşik hayata geçen göçebe kavimleri tütün üretimindeki sınırlı kâr marjından mustarip ağalardan ucuza satın alıyorlardı, ki

bu da küçük toprak sahipliğini yaygınlaştırmıştı. Kırsalda toprak sahipliğinin ekonomik değeri azalırken ticaretin gücü artıyor ve yeni bir tüccar sınıfı yükseliyordu. Öncesinde belediye başkanlığından başlayarak her türlü siyasî pozisyon ağaların elindeyken, 1945-1950'den sonra Ula'da tüccarlar siyasî köşe başlarını tuttular. Daha önemlisi ise, esnafın varlığı tehdit altındaydı çünkü kasabanın tarihsel olarak bütün bölge insanına mal ürettiği zanaatlar sarsılmıştı. Örneğin yemenicilik yerine kunduracılık gelmiş, sonra ise fabrika üretimi lastik ayakkabılar her yeri sarmıştı. Artık kasaba mal almak için de merkezî bir konumda değildi. Bir ayakkabı ismarlamak yerine sadece sökülen lastik ayakkabıları tamir için ziyaret edilen bir dükkân para getirmemesinin yanında baba mesleği onuruna da dokunuyordu. Terziler artık elbise dikmiyor, seri üretim giysileri tamir ediyorlardı. Aslında tarım işçiliğinde para vardı ama kültürel olarak gururlu ve muhafazakâr esnaf buna direndi. Başka bir zanaata geçmek de hem sermaye hem de yıllar süren bir ustalık süreci gerektiriyordu. Tütün desenz astarı yüzünden pahalıya geliyor, elde çok az bir kâr bırakıyordu. İşte bu noktada Ula kitabının en orijinal katkılarından biri, yani gezici pazarcılık konusu gündeme geldi: madem devir malların dolaşımı devri, o zaman onları dolaştıracak insana ihtiyaç vardı. Böylece eski yemeniciler, terziler ve diğerleri kasabadaki dükkanlarını dışarıdan gelen malların deposu olarak kullanıp haftanın her günü başka bir yerde (Ula, Köyceğiz, Yatağan, Milas, vb.) kurulan bölge pazarlarında pazarcı esnafı oldular. Kamyon ve otobüs sahipliği en önemli sermaye haline geldi. Tabii kentleşme de sürüyordu, özellikle genç nüfus büyük şehirlere gidiyordu, fakat kitap bize kasabada kalanların hikâyesini anlattı. Ulalılar hiç olmadığı kadar mobil hâle geldiler; bu, kentleşme değildi.

Ula hikâyesinin orijinal katkılarından biri de bugün kentsel işletmecilik ve reklamcılık ile özdeşleştirilen "pazarlama" kavramının "aşağıdan bir tarihi"ni de sunmasıdır. Var olan talebe ürün sağlamaya dayalı üretim-merkezli yaklaşımın yerine, talep yaratmaya dayalı ticaret-merkezli pazarlama yaklaşımının Ulalılar için de önem kazandığını görürüz. Hem köylerde hem de kasabalarda, tütünün birçok geçimlik ürünün yerini almasıyla daha çok tüketim maddesi para ile satın alınır olmuştu (Kasabalıların "yok devri" olarak andığı 1954 krizinde bu piyasa bağımlılığının insanı ne kadar savunmasız bıraktığı da hissedilmişti). Kasabalı pazarcılar da basitçe mal dolaşımında edilgen birer araç olmadıklarının farkındaydı; pazar/talep yaratmaya da çalışıyorlardı. Boşlukları bulmak, becerikli olmak ya da yeni ürünleri ilk defa getirmek önemli mezzetlerdi. Bu noktada kasabalı kimliği de devreye girdi. Ulalılar İzmirli tüccarlar gibi aşırı yüksek kârlar koymaktan her zaman imtina ettiler, yerelde isimlerine zarar gelmemesi için hep bir denge kurmaya çalıştılar. Kısaca, bir ahlaki

ekonomi kuruldu.

Ula'daki bir diğer yenilik ise 1954'te kasabanın kaza merkezi olması ile dışarıdan atanmış olarak gelen memur sınıfı idi. Yukarıda bahsedilen "kabul günü" makalesinde de ele alınan bu olgunun bir de tüketim kültürü boyutu vardı. Bu grup, aynı ağalar gibi, çok paraları olmamasına rağmen tüketim üzerinden seçkinliklerini göstermek zorundaydılar. Mesela çocuklarının okul kıyafetlerinin bile en iyi kalite olması bekleniyordu. Veyahut, pazara gittiklerinde kendilerine konduramadıklarından pazarlık yapamaz ve her şeyi pahalıya alırlardı (sırf bu yüzden başkasını gönderdikleri olurdu). Evlerinde de alıştıkları konforu kurmaya çalışırlardı. Ayrıca pazarlamacılık sektöründe onların tüketim alışkanlıkları norm olarak alınır, diğerlerini özendirmek için kullanılırdı. Sonuç olarak kasabada maddi gücü ile kültürel kimliği arasındaki gerilimlerle baş etmeye çalışan gruplar vardı: düşük maaşlı ama ulusal bürokratik kültürü temsil eden memurlar, artık topraktan fahiş paralar kazanmayan ama kasabada hâlâ cömert olmak zorunda olan ağalar, yepyeni bir pazarlama kültürüne dâhil olurken zanaatkar kimliklerinden ödün veremeyecek olan esnaf. En önemli ortak noktaları ise hepsinin borç içinde olmasıydı. İşte *Ula* bu bocalamaların hikâyesidir.

Bu hikâyeye dönemin sosyal bilim yazınına bir cevap olarak okunabilir. Peter kitabın sonunda Fehmi Yavuz ile Mümtaz Soysal'ı ismen de anarak literatürdeki ilerlemeci ve kalkınmacı önyargıları kibarca eleştirir çünkü verimliliği merkeze koyan bu analizler için Ula gibi kasabalar modernleşmeyi engelleyen kalıntılar olarak görülmüştür. Kişisel olarak sevdiği ve yardımını da gördüğü meslektaşlarından bu noktada bahsetmez ama ben *Ula*'nın Mübeccel Kıray ve Şerif Mardin'in de dâhil olduğu bütün işlevselci-kalkınmacı literatüre bir alternatif sunduğunu düşünüyorum. Peter'in disiplinlerarası bakışı onu antropoloji kanonundaki dar görüşlülükten de kurtarıyordu. Örneğin, Ula ve çevresinde gözlemediği periyodik pazarlar ile yeni girişimcilik yöntemlerinde bir geleneksel/modern ikiliği görmüyordu. Bu noktada hocalarından Clifford Geertz'ı eleştirmekten çekinmiyor, onun pazar/şirket ayrımına şüpheyle bakıyor, geleneksel olanın yerini moderne bırakması anlatısını reddediyordu. Migros gibi örneklerde gördüğü gibi, eski örüntülerle yeni girişimcilik biçimleri kompleks bir şekilde birbirine bağlanarak bölgesel ağlar ortaya çıkarıyordu.⁴⁰

Bir parantez açarsak, Peter'in Türkiye üzerine yayımlanan son araştırma makalesinde geleneksel/modern ayrımına dayalı modernleşmeci literatüre eleştirisinin tekrar altını çizdiğini görürüz (Benedict, 1976). Yazı akademide uzunca bir dönem verili kabul edilen geleneksel geniş aileden kentli çekirdek aileye geçiş

anlatısını kökten eleştirir. Öncelikle, kırsal Türkiye'de geniş ailenin yaygın olduğu tezini sorgular ve birçok verinin bunun tersine işaret ettiğini gösterir. Bu eleştiri ancak sonradan, yine Fallers'ın Chicago Antropoloji'den öğrencisi olan Alan Duben'in çalışmaları ile doğrulanacaktır (Duben, 1985; Duben ve Behar, 1991). Peter ayrıca metodolojik olarak sadece nüfus verisine dayanarak çıkarım yapılmasını eleştirir ve etnografik araştırmaya üstü örtülü bir çağrıda bulunur. En önemlisi ise, kentteki göçmende görülen kırsal bağlantıların, kadim ilişkilerin bir kalıntısı (ve kanıtı) olarak değil, tam tersine kentleşme sürecinde kırsalla kurulmuş yeni hısım bağlantıları olabildiğini vurgular. Bu vurgu, orijinal bir katkı olarak, 'geniş aile' ilişkilerini modernleşme sonucu doğan mekanlar-ötesi ilişkisellik ihtiyaçlarını karşılayan yeni bir sosyal yapı olarak kurgular. Gelenekselin kalıntısı olarak görüleni modernin ürünü olarak görmeyi önerir.

Ula tezini kitap olarak yayımlamak pek de kolay olmamıştı. Chicago Üniversitesi Yayınları editöründen gelen yorumlar Peter'ı hayal kırıklığına uğrattı ve kızdırdı. Özetle, "sosyolojisini biraz hafifletip" akademik "jargonu" azaltması, "daha edebî" ve "romansı" bir dil kullanması ve coğrafi bilgiler gibi detayların kırılması isteniyordu.⁴¹ Peter kitabını basitleştirmesi ve hikâyeleştirmesinin talep edilmesine içerlemişti. Fallers da editöre, öğrencisine arka çıkan sert bir mektup göndermeyi ihmal etmedi. Peter kitapta, özellikle editörünkilerdense arkadaşı Şerif Mardin'in önerilerini takip ederek düzeltmeler yaptı, fakat sonunda kitabını geri çekip California Üniversitesi Yayınları'na gönderdi. Oradaki süreci bilmesek de olumlu sonuçlanmadığı açık çünkü kitap en sonunda 1974'te Brill Yayınevi'nden *Ula: An Anatolian Town* başlığı ile yayımlandı (Benedict, 1974c).⁴² Yine belirtmeliyiz ki *Ula*'nın yazımında Cordelia'nın katkısı görünenden daha fazla idi. Kitapta (tütün işi, etin saklanması, vb.) detaylı anlatılan birçok sahne sadece kadınların erişimine açıktı. Ayrıca, muhtemelen çocukluklarındaki sosyal çevre farkının da etkisiyle, Cordelia'nın kalem çok daha kuvvetliydi; Peter'in yazma deneyimi azdı. Dolayısıyla Cordelia kitabı cümle cümle düzeltti ve bazı bölümlerini yeniden yazdı.

Türkiye'den sonra, 1972-2006

Peter, Ankara Ford Vakfı'ndaki görevinde gayet başarılı olmuş ve ilk senenin sonunda Türkiye temsilci vekilliğine

⁴¹ Valentine – Benedict, 3 Ağustos 1970. Valentine – Benedict, 20 Ağustos 1970. Benedict – Fallers, 14 Eylül 1970. LAFP 3/1.

⁴² Benedict – Fallers, 11 Ağustos 1970; 24 Eylül 1970; 14 Ekim 1970; 24 Kasım 1970; 9 Aralık 1970; 28 Şubat 1972. Valentine – Fallers, 20 Eylül 1970. Valentine – Benedict, 9 Ekim 1970; 17 Kasım 1970; 3 Mayıs 1971. Fallers – Benedict, 25 Kasım 1970; 2 Aralık 1970. Benedict – Valentine, 9 Aralık 1970; 10 Mayıs 1971. Fallers – Marvin W. Mikesell, 6 Ocak 1971. LAFP 3/1-2.

⁴⁰ Benedict – Fallers, 22 Eylül 1967. LAFP 3/1.

terfi etmişti. Fakat bir sonraki sene akademik kariyerine geri dönmeye kararlıydı. Araştırma izni alabilmek için birçok zorluk yaşadıkları 1967 yılına kıyasla 1971'de Türkiye'deki koşullar çok daha umutsuzdu; muhtıra ve sıkıyönetim döneminde bir Amerikalının taşrada saha araştırması için izin alması neredeyse imkansızdı. Bu sebeple, 1967'de de aklından geçmiş olan fikre geri döndü ve baba memleketi Güney İtalya üzerine çalışmaya karar verdi. Nevada Üniversitesi'ndeki arkadaşı Douglass ile ortak bir İtalya projesi için burs kurumlarına başvurular. Peter'in amacı, Ula çalışmasına paralel olarak kasabaların ve küçük şehirlerin düşüşünü analiz etmektir. Ayrıca, aile arka planının etkisiyle İtalya taşrasından Yeni Dünya'ya göç ile de ilgileniyordu. Ne var ki burs başvuruları olumlu sonuç vermedi. Aslında Nevada'dan izin alarak Türkiye'ye gelmişti ve geri dönebilirdi, fakat görünen o ki oradaki görev hayalindeki akademik pozisyon değildi. Ford Vakfı hem daha iyi bir maaş veriyor hem de sahada olmayı seven Peter için daha anlamlı ve değerli bir araştırma ortamı sağlıyordu. Sonuç olarak 1972-1973 senesini de Ford'da geçirmeyi kabul etti. Bu sefer idari alanı Türkiye'den Orta Doğu'ya genişliyordu. Böylece Benedictler 1972 yazında Ankara'dan Beyrut'a taşındılar.⁴³

Ertesi sene Peter yine aynı yol ayrımına gelmişti ve karar vermesi gerekiyordu. O sene akademik başvurular yapmış, (muhtemelen) 1972 sonbaharında Toronto'da düzenlenen Amerikan Antropoloji Derneği'nin (AAA) senelik toplantısına katılmıştı. Hatta özgeçmişini Avusturalya üniversitelerine bile göndermişti; Cordelia'ya "Belki de Amerika'dan vazgeçmeliyiz." demişti. Fakat sadece Texas Üniversitesi'nden bir senelik bir pozisyon için teklif aldı. Gerçi danışmanın söylediği gibi sözleşmesi yüksek ihtimalle uzatılırdı ama iki çocuklu Benedict ailesi bu kadar belirsizlik içinde yeniden okyanus ötesine taşınmak istemiyordu. Diğer tarafta Ford Vakfı kontratını 3-4 seneliğine yenilemeyi teklif etmişti. Eğer bunu kabul ederse bir daha akademiye geri dönmenin çok zor olacağını farkındaydı fakat en makul seçenek bu görünüyordu. Bir telif kitaba ek olarak derlemeler ve makaleler yayına hazırlanmış olmasına rağmen 4-5 senedir sürekli geri çevrilmenin yorgunluğu da etkili olmuş olmalıydı. Kontratı imzaladı ve bir anlamda akademi ile gemileri yaktı.⁴⁴ Üniversiteleri kastederek, "Korkarım şu an çok az piyasa değerimiz var." diye yazmıştı.⁴⁵

Böylece, Benedict ailesi Ford Vakfı çatısı altında

1972-1974 arasında Beyrut'ta, 1974-1976'da da Kahire'de yaşadı. Türkiye temsilciliğinden bütün Orta Doğu bölgesi sosyal bilimler danışmanlığına (müşavirliğine) terfi etmişti. Bu pozisyonda, hem Orta Doğu ülkelerindeki sosyal bilimcileri bir çatı altında toplamaya çalışan projeler yapıyor, hem de Lübnan ve Mısır'da ulusal çaptaki kalkınma programlarına danışmanlık yapıyordu (Pillsbury, 2008, s. 141). Örneğin Lübnanlı antropolog Khuri (2008, s. 89-90), Beyrut Ford Vakfı'nın "sahadaki adamı"nın Peter olduğunu söylüyor ve Orta Doğu'da sosyal bilimlerin durumu hakkında ortak bir konferans düzenlediklerinden bahsediyordu. Cordelia ise 1973'te Timothy'nin doğumuyla birlikte üç çocuğun bakımından sorumlu olarak ailevi işlerle ilgileniyordu. Son on yıldır ortalama iki senede bir ülke değiştirmişlerdi ve bu koşullara özellikle çocukların uyum sağlaması onun omuzlarındaki yüklü bir sorumluluktur. Örneğin, en büyük oğulları Peter Alexander okul çağının ilk beş yılında üç farklı ülkedeki beş farklı okula gitmişti: Alman anasını, İngiliz birinci sınıf, Amerikan ikinci sınıf, İtalyan üçüncü sınıf ve yine Amerikan dördüncü sınıf.

1976'da Peter'a Birleşik Devletler Uluslararası Kalkınma Ajansı'nın (USAID) Yakın Doğu ve Afrika büroları sosyal analiz birimi yöneticiliği teklif edildi (Benedict, 1981, s. 19). Böylece Benedict ailesi ABD'ye, Washington, D.C. yakınlarındaki Annandale'e (Virginia) taşındılar. Peter kısa bir süre sonra, özel bir eğitime katılarak, Dışişleri'nin en üst düzeydeki dört rütbesinden mürekkep Senior Foreign Service'in üyesi oldu. Beş yıl kendi ülkelerinde yaşadıkdan sonra bu sefer de Afrika kıtasına taşındılar. Peter önce Moritanya'da (1981-84), sonra da Nijer'de (1984-87) USAID Bölge Temsilcisi (*mission director*) sıfatıyla çalıştı.

Bu dönem Cordelia ile Peter'ın ayrılık sürecine de tanıklık etti. Resmen 1987'de boşansalar da 1985'te Cordelia ABD'ye döndü. En küçük oğulları Timothy babasıyla Niamey'de iki sene daha kalmıştı. Daha ortaokul çağındaki oğullarının şoför, aşçı gibi lüks gündelik yaşam imkanlarına sahip baba evinde kalması, neredeyse sıfırdan kendi hayatını kurma mücadelesi verecek olan Cordelia ile taşınmasından daha uygun olmuş görünüyor. Cordelia çocukluk şehri Chicago'ya değil Afrika macerası öncesinde alışmış ve çevre edinmiş oldukları Washington'a dönmüştü. Orada meşhur Smithsonian Enstitüsü'nde işe girdi ve yirmi sene çalıştı. Enstitü neredeyse her konuda soru sorulabilecek bir otorite olarak görülürdü. Cordelia'nın görevi ise günde 500'ü bulan telefon aramalarını gönüllü gençlerden oluşan takımının yardımıyla cevaplamaktı. Müzenin kapanış saatinin kaç olduğu gibi önemsiz soruların yanında, Cordelia'nın, pozisyonundan normalde beklenmeyecek yetkinlikteki dünya kültürleri ve tarihi konusundaki bilgi birikimini konuşturduğu birçok soru cevaplanırdı. Oğlu Timothy'nin deyişiyle, bu telefon

⁴³ Benedict – Fallers, 20 Nisan 1971; 18 Ekim 1971; 10 Nisan 1972; "Application form for NEH", [Ekim 1971]; Benedict, CV, Mayıs 1972. LAFP 3/1-2.

⁴⁴ Benedict – Fallers, 10 Nisan 1972; 18 Ekim 1972; 29 Ocak 1973; 12 Mayıs 1973; 20/26 Haziran 1973; Fallers – Benedict, 4 Haziran 1973; Benedict – Mckim Marriot, 22 Haziran 1973. LAFP 3/1-2.

⁴⁵ Benedict – Fallers, 12 Mayıs 1973. LAFP 3/1.

hattı zamanının Google'ı gibi görülürdü (ki arkadaşları ile annesini "işlettikleri" olmuştu). Cordelia işinde, Enstitü'nün 150. senesinde oluşturulan gelmiş geçmiş en değerli 150 çalışan listesine girecek kadar başarılıydı. 2005'te emekli olduktan sonra Chicago'ya döndü. Şehirle bağlantısını koparmamakla beraber zamanının çoğunu Franklin Grove yakınlarındaki aile çiftliğinde geçiriyor.

1987'de Peter da Washington'a döndü ve USAID için çalışmaya devam etti. Cordelia ile yaşamaya başlayan ve liseye giden Timothy'yi kolayca ziyaret edebilmek için özellikle Kuzey Virginia'da da bir ev almıştı. Birkaç sene sonra Page Ramsey Benedict ile evlendi. Sonradan, Kamerun ve Zimbabve bölge temsilcisi olarak iki kere daha yurtdışı görevlerinde bulundu ve 2001'de emekli oldu. Pillsbury'ye göre Peter Benedict USAID'de en üst rütbelere ulaşmış tek antropologdur. *Senior Foreign Service*'de "Minister Counselor" mertebesine yükselmiştir ki bu rütbe askerî hiyerarşide iki-yıldızlı tümgenerale eşdeğerdir. 23 senelik USAID kariyeri boyunca (1976-1997, 1999-2001) hedef ülkelerde yer yer 100 milyon dolara varan bütçeleriyle sayısız proje yönetmiş, eğitim, hukuk, tarım, çevre, aile planlaması, sosyal konut gibi birçok alanda reform programlarını yürütmüştü. Ayrıca USAID merkez ofisinde Orta Doğu ve Afrika ile ilgili bölümlerde yöneticilik yapmış, milyarlarca dolarlık bütçelerden Kongre'ye karşı sorumlu olmuştu. 1990-91'de Harvard Business School ve IMF Institute gibi kurumlarda uluslararası işletme alanındaki deneyimlerini paylaştığı üst düzey eğitimler vermişti (Pillsbury, 2008, s. 141-142).

USAID'den emekli olduktan sonra kısa sürelerle Durham'daki Family Health International'da ve uluslararası kalkınma ve danışmanlık şirketi Chemonics International'da Orta Doğu'da iş geliştirme alanında üst düzey yönetici olarak çalıştı. En önemlisi ise, 2003'te RTI International şirketine girdi (böylece North Carolina'da Raleigh'a taşındılar). RTI, neredeyse tamamı USAID'den emekli eski Dışişleri görevlilerinin çalıştığı özel bir danışmanlık şirketi olarak 2003'teki işgal üzerine hükümetten muazzam bir fon ile Irak'ın yeniden inşası projesini almıştı. Bu, Marshall Planı'ndan beri görülmüş en büyük uluslararası kalkınma projesi sayılabilir (Kathem, 2020, s. 368). Peter da bu projenin sahadaki baş yürütücülerindendi: *Local Governance and Democracy* kalkınma projesinde *Chief of Party* ve *Senior Program Director and Country Manager* pozisyonlarında bulunmuştu. Başka bir eski USAID görevlisi 2004'teki bir röportajında, Irak'taki durumu anlamak için Peter'la konuşulması gerektiğini söylemişti. Felluce'deki savaşın süreci engellemesine kadar RTI'nın başarılı bir iş çıkardığını da eklemişti (Association for Diplomatic Studies and Training, 2004b, s. 14-15). Diğer bir görevli de ona katılıyor, Peter ve RTI'nın yerel düzeyde sayısız iyi iş çıkardığını, fakat ulusal siyaset düzeyinde yapılan hatalar

yüzünden bu kazanımların yeterince görülmediğini ve çöpe gidebileceğini ifade ediyordu (Association for Diplomatic Studies and Training, 2004a, s. 23-24). Aynı sene, şiddet ortamı ve RTI faaliyetleri sorulduğunda, Peter da kendine güvenli ve umutla konuşmuş, şiddetin engel olduğu zamanlar dışında doğru yolda ilerlediklerini söylemişti. "Yaptığımız şeyin kalıcı olmasını istiyoruz ... bu yapılanlar gerçekten önemli, [şiddet sebebiyle] gereğinden önce çekilmek istemeyiz" demişti (J. Price, 2004). Fakat bir buçuk seneye yakın Bağdat'ta yaşadıkdan sonra, muhtemelen işgal karşıtı isyanların ertesinde RTI'nın sahadaki Amerikalı sayısını azaltması ve projeleri daha çok Iraklı çalışanları ile yürütmeye başlaması sonucunda Peter da ABD'ye döndü. İki sene sonra, 16 Mayıs 2006'da mesane kanserinden hayatını kaybetti. Page ve (Rusya'dan evlat edindikleri) kızları Katharine hâlâ Raleigh'de yaşıyorlar (Peter Benedict Obituary, 2006; RTI, 2003, s. 34).

Bilindiği gibi RTI ve benzeri kurumların Irak'ın işgalinde oynadıkları rol çokça eleştirildi. Daha 2004'ün başında Naomi Klein dikkatleri RTI üzerine çekmiş, tarafsız bir sivil toplum kuruluşu gibi görünen kurumun Beyaz Saray'ın emperyalist Irak siyasetini uygulayan bir özel şirket olduğunu göstermişti. "Biz hiçbir şey empoze etmiyoruz, sadece Iraklılara yardım ediyoruz" söyleminin gerçeği yansıtmadığını vurgulamıştı (Klein, 2004). Yakın zamandaki bir analize göre de RTI'nın yerel idare yapıları kurulmasındaki tarafsız addedilen çalışmaları ABD hükümetine yakın olmayan aktörlerin yeni siyasî yapılanmadan dışlanmasına hizmet etmişti. Bu tarz sivil görünümü ama askeriye ve dışişleri ile ilişkili şirketler kullanılması yeni emperyalizmin bir özelliğiydi (Kathem, 2020).

Peter'ın bu ithamlar karşısındaki tavrını bilmiyoruz fakat Amerika'nın müdahaleci dış politikasındaki demokrasinin inşası söylemini sahiplendiğine şüphe yok. RTI öncesinde uzun dönem organik parçası olduğu USAID'in misyonunu, yani gelişmekte olan ülkelere ekonomik kalkınma ve toplumsal eşitlik alanlarında yardım eli uzatmayı önemsiyordu. Kurumun dış siyaset ile iç içe olması dolayısıyla kısa vadeli siyasî ve ekonomik çıkarların, uzun vadeli ve temelleri sağlam gelişme projelerine yeğ tutulduğunun tabii ki farkındaydı. Cordelia ve oğulları Timothy'nin aktardığına göre daha kurumdaki ilk yıllarında, yani 1970'lerde, özel görevlerle (TDY, "temporary duty assignment") Afganistan ve çevresine gitmişti. Askerî olarak müdahale edilen bölgelere USAID'dan uzmanların sosyal yapı ile ilgili danışman olarak götürülmesi yaygın bir uygulamaydı. Cordelia ve Timothy, Peter'ın bu konuları aile içinde pek konuşmadığını fakat yardım projelerini Amerikan hükümetinin istihbarat faaliyetlerinden ayrı tutmak için çok çaba harcadığını belirtiyor. Nijer yıllarında babasıyla olan Timothy, hükümetin Peter'dan bir yardım

kurumunun sınırlarını aşan faaliyetler talep ettiğinde babasının buna direndiğini, “fazlasıyla etik” davrandığını söylüyor.

Görünen o ki Peter Amerikan müdahaleci dış siyasetini genel olarak yanlış bulmuyor, ülkelerde yaşanan sorunların kısa vadeli siyasî-askerî kararlardan kaynaklandığına ve sosyal bilimlerin bu soruna bir antikor olabileceğine inanıyordu. 1970’lerin ortasından itibaren kurumda sosyal bilimcilerin sözünün daha çok dinlenir olmasından umutlu; bunu yerel toplumsal yapı hakkındaki cahil ve insani boyutu göz ardı eden projelerin başarısızlığa sürüklenmesinden ders alınmasına bağlıyordu. 1980’de yazdığına göre, arzusu bu toplumsal analizlerin “ekler” bölümlerinde ya da “formalite icabı” yazılan paragraflarda kalmamasını, USAID’in kurumsal mantığına nüfuz etmesini sağlamaktı. Bu, teknik projelere “insanî” ve “vicdanî bir sorumluluk” da yükleyecekti. Sosyal bilimcilerin kurumda üst seviyelere gelme şanslarının az olduğunu görüyor fakat kurumun zihniyetini ve önyargılarını değiştirme mücadelesi vererek bunun mümkün kılınabileceğine inanıyordu (Benedict, 1981). Peter, devam eden kariyerinde en üst düzeylere yükselerek bunu kendi nezdinde başarmış gözüküyor.

Sonuç

Peter Benedict, 1960’ların ikinci yarısında Chicago Üniversitesi Antropoloji Bölümü’nde Lloyd Fallers çevresinde doğan “Türkiye Antropolojisi” olarak adlandırılabilir heyecan verici bir tarihsel ânın Michael Meeker ve Alan Duben ile birlikte bir parçasıydı. Bu yönelim Fallers’in erken ölümü, Meeker’in başka bölgelere kayması, Duben’in tarihsel çalışmalara ağırlık vermesi ve Benedict’in akademiden ayrılması ile daha adı konmadan tarihe karıştı. Bu makale, Benedict’in biyografik ve entelektüel bir portresini çizerek ve yayınlarının nadiren fark edilmiş özgün değerine vurgu yaparak Chicago’daki söz konusu unutulmuş Türkiye çalışmaları döneminin aydınlatılmasına katkı yapmayı amaçlıyor.

Chicago grubu bir ekol olmaktan çok uzaktı; bahsedilen kişilerin kavramsal yaklaşımları birbirinden çok farklıydı. Meeker ve Duben’in tersine Fallers ve Benedict’in hem teorik olarak hem de siyasî duruş bakımından “eski dönemi” temsil ettiği, 1960’larda yaşanan müthiş dönüşüme nispeten mesafeli kaldığı söylenebilir. Benedict, Chicago Antropoloji’ye 1961’de girmiş, arkeolojiyle haşır neşir olmuş, kısa bir süre sonra Türkiye’ye gitmiş ve takip eden senelerde Chicago’da yaşadığı sınırlı zamanda da bölümle entelektüel olarak pek ilişki içinde olmamıştı. 1960’ta bölüme hoca olan ve Chicago Antropoloji’yi efsanevi ününe kavuşturan Clifford Geertz ve David Schneider gibi isimlerle teması olmamış, yorumsamacı/sembolik devrimi ıskalamıştı.

Daha çok ekonomi ve coğrafya disiplinlerindeki yeni yönelimlerle ilgilenmiş, antropolojiden sadece etnografi metodunu almakla yetinmişti.

Aynı şekilde antropoloji içindeki siyasî çalkantılarla da pek ilgilenmiş gözüküyor. Soğuk Savaş döneminde antropolojinin, genellikle dolaylı olarak da olsa Amerikan hükümetlerinin ekonomik ve askerî olarak müdahale ettiği yerlerdeki yerel sosyal yapı ve kültür hakkında bilgi sağlayarak yer yer emperyal politikalara hizmet ettiği söylenebilir (D. H. Price, 2016). 1960’ların ortasından itibaren genç antropologlar bu konuda farkındalık geliştirmeye başlamış ve ayrıca yükselen Vietnam Savaşı karşıtı akademik eylemlerde de baş rolde yer almışlardı (Lewis, 2009, 2018; Sahlins, 2009). Diğer tarafta ise Harvard, MIT gibi elit ve hükümete yakın kurumlar ile Ford Vakfı ve NSF gibi fon sağlayıcılar, ideolojik olarak gördükleri eleştirel hareketlerden uzak durarak, tarafsız bir sosyal bilim adına “bilimcilik”i (*scientism*) savunuyorlardı. Bu durum hükümetin yönelimlerine yakın projelerin daha çok destek alması sonucunu doğuruyordu (Nader, 1997; Solovey ve Cravens, 2012).

Bu bağlamda Peter Benedict tam olarak çağının adamıydı. Soğuk Savaş Amerikan dış politikasının demokrasi adına askerî müdahaleleri meşru görmesiyle uyumlu bir şekilde 12 Mart Muhtırası hakkında “olabilecek en iyi şey oldu” demişti.⁴⁶ Altı sene kadar Ford Vakfı’nın Türkiye ve Orta Doğu sosyal bilimler danışmanı olmasının yanında, ideolojilerden azade ve yeni niceliksel yöntemlerle desteklenmiş nesnel bir sosyal bilim geleneği kurmayı ve üretilen bilginin toplumsal kalkınma için kullanılmasını önemsiyordu. Ford Vakfı’nın Türkiye’de fen liselerinin kurulması, ODTÜ’nün geliştirilmesi, TÜBİTAK’ın oluşumu gibi alanlardaki faaliyetleri de bu perspektifle bağdaştırıyor (Erken, 2018). Ayrıca, Benedict’in USAID ve sonrasında RTI çatısı altındaki misyonu da Amerikan hükümetinin müdahil olduğu ülkelerde yerel kalkınmayı nesnel sosyal bilim araştırmaları ile kolaylaştırmaktı. Bunu yaparken siyasetten bağımsız kalınabileceği konusundaki inancıyla Soğuk Savaş sosyal bilimlerinin zihniyetini sürdürüyor görünüyor.

Diğer yandan Benedict’in, en azından Türkiye’deki çalışmalarında klasik bilimci ve kalkınmacı paradigmadan ayrıldığını, öznelikleri modernizasyoncu bakışa kurban etmekten çekindiğini de tespit ediyoruz. Türkiyeli sosyal bilimciler, özellikle kentleşme ve kırsal dönüşüm literatürlerinde, 1960 sonrasında DPT ve Hacettepe Nüfus Araştırmaları Enstitüsü gibi kurumlarda somutlaşan kalkınmacı anlayış içinde bilgi üretmeye Benedict’ten daha meyilliydi. Benedict’in bütün yazılarında bu anlayışa eleştirel yaklaştığını ve etnografik alan araştırmasından aldığı güçle toplumsal dönüşümü

⁴⁶ Benedict – Fallers, 16 Mart [1971]. LAFP 3/1-2.

yerelin perspektifinden görmeye çalıştığımızı görüyoruz. İleride, çalıştığı diğer ülkelerde ve USAID arşivlerinde yapılacak araştırmalarla bu prensipleri ne düzeyde hayata geçirdiği aydınlatılabilir.

Teşekkür

Bu çalışmada yararlanılan arşiv kaynaklarının dijitalleştirilmesinde emeği geçen Betül Kaya'ya, maddî desteği için Özyeğin Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanlığı'na, makalenin çeşitli versiyonlarını okuyup yorum ve eleştirilerini paylaşan Burak Onaran'a, makaleyi değerlendiren iki anonim hakeme, benimle anılarını paylaşan Bahattin Akşit, Halil Akıncı, Sadi Dünder ve Cemile Macit'e, beni Ulalılarla tanıştıran Müge Telci Özbek'e ve aile tarihi üzerine uzun sohbetleri benden esirgemeyen Cordelia Dahlberg Benedict ile Timothy Benedict'e teşekkürü borç bilirim.

Kaynakça

Arşiv

Lloyd A. Fallers Papers [LAFP], Hanna Holborn Gray Special Collections Research Center, University of Chicago Library.

Görüşmeler

Bahattin Akşit. Maltepe Üniversitesi, 6 Mart 2020.

Cordelia Dahlberg Benedict. *Zoom görüşmesi*, 17 ve 27 Aralık 2021. E-posta yazışmaları, Aralık 2021 - Mart 2022.

Halil Akıncı. *Telefon görüşmesi*, 20 Aralık 2021.

Sadi Dünder. *Telefon görüşmesi*, 14 Şubat 2022.

Cemile (Kazak) Macit. *Telefon görüşmesi*, 14 Şubat 2022.

Kaynaklar

Ablon, J. (1962). The American Indian Chicago Conference. *Journal of American Indian Education*, 1(2), 17–23.

Association for Diplomatic Studies and Training. (2004a). *Charles "Chuck" Costello executive summary*. United States Institute of Peace Association for Diplomatic Studies and Training Iraq Experience Project. <https://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/histories/iraq/costello.pdf>

Association for Diplomatic Studies and Training. (2004b). *Larry Crandall Executive Summary*. United States Institute of Peace Association for Diplomatic Studies and Training Iraq Experience Project. <https://www.usip.org/sites/default/files/file/resources/collections/histories/iraq/crandall.pdf>

Benedict, P. (1974a). Hukuk reformu açısından başlık parası ve mehr. A. Güriz ve P. Benedict (Ed.) içinde, *Türk hukuku ve toplumu üzerine incelemeler* (s. 1–39). Türkiye Kalkınma Vakfı Yayınları.

Benedict, P. (1974b). The Kabul Günü: Structured visiting in an Anatolian provincial town. *Anthropological Quarterly*, 47(1), 28–47. <https://doi.org/10.2307/3317025>

Benedict, P. (1974c). *Ula: An Anatolian town*. E. J. Brill. <https://doi.org/10.1163/9789004492127>

Benedict, P. (1976). Aspects of the domestic cycle in a Turkish provincial town. J. G. Peristiany (Ed.) içinde, *Mediterranean family structures* (s. 219–241). Cambridge University Press.

Benedict, P. (1980). Güneydoğu Anadolu yüzey araştırması. H. Çambel ve R. J. Braidwood (Ed.) içinde, *Güneydoğu Anadolu tarihöncesi araştırmaları* (s. 107–149). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Benedict, P. (1981). The bureaucratization of anthropology in AID. *Practicing Anthropology*, 3(2), 19–63. <https://doi.org/10.17730/PRAA.3.2.K2212U3542024H41>

Benedict, P., Tümertekin, E., ve Mansur, F. (Ed.) (1974). *Turkey: Geographic and social perspectives*. E. J. Brill. <https://doi.org/10.1163/9789004491106>

Bulut, Y., ve Arlı, A. (2008). Bahattin Akşit ile bilimsel araştırmaları ve Türkiye'nin sosyolojik dönüşümü üzerine. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 6(11), 269–302.

Büyücek, G., ve Büyücek, S. (2020). Ankara gündelik hayatının sözlü tarih okuması: Güvenevler Mahallesi, 1950-1980. *Ankara Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 105–125. <https://doi.org/10.5505/jas.2020.59454>

Çambel, H., ve Braidwood, R. J. (1980). İstanbul ve Chicago Üniversiteleri Güneydoğu Anadolu tarihöncesi araştırmaları karma projesi: 1963-72 çalışmalarına toplu bakış. H. Çambel ve R. J. Braidwood (Ed.) içinde, *Güneydoğu Anadolu Tarihöncesi Araştırmaları* (s. 1–31). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Diñol, A. M., ve Kavaklı, E. (1979). Karahan Köyü'nde bulunan dört yeni Urartu yazıtı. *Anadolu Araştırmaları*, 6, 17–32.

Duben, A. (1985). Turkish families and households in historical perspective. *Journal of Family History*, 10(1), 75–97. <https://doi.org/10.1177/036319908501000105>

Duben, A., ve Behar, C. (1991). *Istanbul households: Marriage, family and fertility, 1880-1940*. Cambridge University Press.

Erken, A. (2018). *America and the making of modern Turkey: Science, culture and political alliances*. I. B. Tauris. <https://doi.org/10.5040/9781350985285>

Güriz, A., ve Benedict, P. (Ed.) (1974). *Türk hukuku ve toplumu üzerine incelemeler*. Türkiye Kalkınma Vakfı Yayınları.

Kathem, M. (2020). New imperialism in Iraq: How the US occupation helped establish but then cannibalised the Sadr City district council. *Peacebuilding*, 8(3), 363–378. <https://doi.org/10.1080/21647259.2019.1621074>

- Khuri, F. I. (2008). *An invitation to laughter: A Lebanese anthropologist in the Arab world*. University of Chicago Press. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226434759.001.0001>
- Klein, N. (2004). Iraq: RTI designing government for Baghdad. *Nation*. <https://www.corpwatch.org/article/iraq-rti-designing-government-baghdad>
- Lewis, H. S. (2009). The radical transformation of anthropology: History seen through the Annual Meetings of the American Anthropological Association, 1955–2005. *Histories of Anthropology Annual*, 5, 200–228. <https://doi.org/10.1353/haa.0.0052>
- Lewis, H. S. (2018). Anthropology's Camelot Myth—And what we can learn from it. R. Darnell ve F. W. Gleach (Ed.) içinde, *Tracking anthropological engagements* (s. 213–228). University of Nebraska Press. <https://doi.org/10.2307/j.ctv80cbtm.10>
- Nader, L. (1997). The phantom factor: Impact of the Cold War on anthropology. A. Schiffrin (Ed.) içinde, *The Cold War & the university: Toward an intellectual history of the postwar years* (s. 107–146). The New Press.
- Peter Benedict Obituary. (Mayıs 18, 2006). *The News & Observer*. https://www.legacy.com/us/obituaries/newsobserver/name/peter-benedict-obituary?n=peter-benedict&pid=85845510&utm_source=facebook&utm_medium=social&utm_campaign=obitshare&utm_content=p85845510
- Pillsbury, B. L. K. (2008). Applied anthropology and executive leadership. *NAPA Bulletin*, 29(1), 131–151. <https://doi.org/10.1111/j.1556-4797.2008.00010.x>
- Price, D. H. (2016). *Cold War anthropology: The CIA, the Pentagon, and the growth of dual use anthropology*. Duke University Press. <https://doi.org/10.1215/9780822374381>
- Price, J. (2004). Iraq: RTI International's multimillion contract to foster local government remains on track. *The News-Observer*. <https://www.corpwatch.org/article/iraq-rti-internationals-multi-million-contract-foster-local-government-remains-track>
- RTI. (2003). *RTI International 2003 Annual Report*. RTI. <https://www.rti.org/brochures/2003-annual-report-expanding-our-reach>
- Rubinstein, R. A. (1991). A conversation with Sol Tax. *Current Anthropology*, 32(2), 175–183. <https://doi.org/10.1086/203937>
- Sahlins, M. (2009). The Teach-ins: Anti-war protest in the Old Stoned Age. *Anthropology Today*, 25(1), 3–5. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8322.2009.00639.x>
- Sipahi, A. (2021). In pursuit of intellectual discovery: An interview with Michael E. Meeker. *New Perspectives on Turkey*, 65, 100–119. <https://doi.org/10.1017/npt.2021.24>
- Solovey, M., ve Cravens, H. (Ed.) (2012). *Cold War social science: Knowledge production, liberal democracy, and human nature*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1057/9781137013224>
- Starr, J. (2003). The anthropologist accused. P. C. Parnell ve S. C. Kane (Ed.) içinde, *Crime's power: Anthropologists and the ethnography of crime* (s. 77–97). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1057/9781403980595_4
- Tümertekin, E., Mansur, F., ve Benedict, P. (Ed.) (1971). *Türkiye: Coğrafi ve sosyal Araştırmalar*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Coğrafya Enstitüsü.

2022. Telif hakları yazar(lar)a aittir.

Bu makale Creative Commons Atıf-GayriTicari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC 4.0) lisansının hüküm ve şartları altında yayımlanan açık erişimli bir makaledir.